

1984/85:11

Torsdagen den 18 oktober

Kl. 12.00

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i lag- och utrikesutskotten under Bengt Silfverstrands ledighet anmält hans ersättare Karin Wegestål.

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i finansutskottet under Björn Molins ledighet anmält hans ersättare Erling Bager.

Talmannen förklarade valda till

suppleant i finansutskottet

Erling Bager (fp)

suppleant i lagutskottet

Karin Wegestål (s)

suppleant i utrikesutskottet

Karin Wegestål (s)

2 § Meddelande om svar på interpellationerna 1984/85:24, 25 och 28

Anf. 2 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag ber att få meddela att följande interpellationer på grund av arbetsbelastning och resor inte kommer att kunna besvaras inom föreskriven tid. Med interpellanterna har överenskommits att Bengt Westerbergs interpellation till statsministern om regeringens åtgärder för att förbättra den svenska ekonomin besvaras den 12 november, att Margit Gennsers interpellation om effekterna av vinstdelningsskatten besvaras den 16 november och att Lars Tobissons interpellation om regeringens åtgärder för att minska budgetunderskottet besvaras den 12 november.

*Om den aviserade
skatten på villa-
fastigheter*

3 § Svar på fråga 1984/85:32 om den aviserade skatten på villafastigheter

Anf. 3 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Nils G. Åsling har i anledning av ett uttalande av mig i en interpellationsdebatt den 2 maj 1983 frågat mig:

1. Vad är orsaken till att bostadskommitténs överväganden inte har avvaktats innan förslag om ny skatt för villafastigheter framtagits?
2. Vad är skälet till att förslaget om statlig fastighetsskatt utarbetats inom bostadsdepartementet?

Regeringen har i dagarna lagt fram en proposition (1984/85:18) om statlig fastighetsskatt. I fråga om motiven till förslaget vill jag hänvisa till propositionen. Vi kommer senare att få tillfälle att diskutera fastighetsskatten i kammaren.

Vad gäller handläggningen av förslaget vill jag nämna att lagstiftningsärendet har beretts gemensamt av bostads- och finansdepartementen. Den lagtekniska utformningen har varit en uppgift för finansdepartementet.

Anf. 4 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Frågan ställdes med anledning av de rykten som cirkulerade om en aviserad proposition. Nu har alltså ryktena dess värre bekräftats.

Det är ju en anmärkningsvärd åtgärd som regeringen vidtar genom att föreslå denna straffskatt för villaägarna. Detta kan vi kanske diskutera när propositionen behandlas här i kammaren. Rent formellt är det ett anmärkningsvärt förfarande som regeringen ger sig in på här. Man kör över den bostadskommitté som finansministern i vår tidigare debatt hänvisade till och som skulle värdera den här frågan. Man har inte gjort en regelrätt remissbehandling av frågan. Man hänvisar i propositionen till underhandskontakter, dvs. man öppnar dörren för underhandslobbying av en modell som vi dess bättre varit besparade från i svenskt politiskt liv.

När det gäller det lagtekniska säger finansministern att detta lösts i samarbete mellan bostads- och finansdepartementen, men realbehandlingen har ju skötts av bostadsdepartementet. Detta är dock en skattefråga, som självfallet får långtgående konsekvenser för de berörda villaägarna. Jag finner behandlingen ytterligt anmärkningsvärd. Den får karaktären av en panikåtgärd från regeringens sida med svåröverblickbara konsekvenser framför allt för den stora grupp villaägare som kommer att drabbas av detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om löntagar-
fondernas medels-
behov*

Anf. 5 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Nils Åsling har frågat mig om jag är beredd att föreslå riksdagen att någon vinstdelningsskatt och någon extra löneavgift till löntagarfonderna inte skall utgå under år 1985.

Bakgrunden till frågan är uppgifter om att vinstdelningsskatten och den lönebaserade avgiften för år 1984 kommer att inbringa drygt 4 miljarder kronor. Bara en mindre del belöper på avgiften. Siffran 4 miljarder kronor skall jämföras med den årliga medelstilldelningen till löntagarfondsstyrelserna som är maximerad till 2 miljarder kronor i 1984 års penningvärde.

En bra bit av år 1984 återstår ännu. Det är redan av det skälet vanskligt att göra några prognoser över hur mycket vinstdelningsskatten kommer att ge. Det slutliga skatteutfallet beror också på företagens dispositioner i form av avsättningar till investeringsfonder, koncernbidrag m. m. Om detta vet vi inget nu.

Nils Åsling är alltså tidigt ute med sin fråga. Även om de uppgifter han åberopar skulle visa sig vara riktiga följer inte av detta att 1985 års vinster bör befrias från skatt och avgift. Det är nämligen helt naturligt att skatte- och avgiftsuttaget ett högvinstår överstiger vad löntagarfondsstyrelserna omedelbart kan disponera. Ett eventuellt överskjutande belopp får löntagarfondsstyrelserna utnyttja under år då skatten och avgiften – i 1984 års penningvärde – inbringar mindre än 2 miljarder kronor.

Mitt svar på Nils Åslings fråga är alltså att jag inte är beredd att föreslå någon skatte- eller avgiftsbefrielse för år 1985.

Anf. 6 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret även på denna fråga.

Det var ett viktigt argument, här i kammaren och i den offentliga debatten i övrigt, att belastningen på företagsamheten av löntagarfondssystemet enligt regeringen skulle bli relativt begränsad, dvs. de två miljarderna åberopades.

Även om jag är tidigt ute med frågan, det skall jag gärna erkänna, tycker jag att statistiska centralbyråns prognos är vederhäftig och sannolik. Man kommer i realiteten att belasta svensk företagsamhet med den dubbla avgiften mot vad man förespeglade när systemet infördes. Den här avgiften är en tung börda för många, framför allt små, företag. Det kan redan av den anledningen ifrågasättas om inte finansministern borde medverka till att göra en justering, dvs. skjuta på uttaget för nästa år.

Vi som nu arbetar med att avveckla löntagarfondssystemet ser det här som en ytterligare bekräftelse på hur illa anpassat detta system är till de faktiska förhållandena i svenskt näringsliv även i sak – principiellt är det helt oacceptabelt, sett utifrån statsvetenskapliga och konstitutionella synpunkter. Konsekvensen av detta överuttag av avgifter innebär att man ytterligare accentuerar den överflyttning som sker av resurser från små företag till aktieägarna i börsföretagen, eftersom det här är en ur företagets synpunkt

mycket central och allvarlig fråga som i hög grad avgör vilken utvecklingskapacitet man har. Jag tycker att finansministern tar alldeles för lätt på den här frågan i sitt svar. Han bryter dessutom mot de principer han och regeringen har angett vid införandet av löntagarfondssystemet. Detta är anmärkningsvärt. Jag vädjar till finansministern att ompröva den inställning som han här har gett uttryck för.

Anf. 7 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Nils Åsling säger att vinstdelningsskatten är utomordentligt illa anpassad till vårt näringslivs sätt att fungera. Jag vill hävda motsatsen. I själva verket vet vi alla att vinsterna 1984 kommer att slå ett rekord som aldrig tidigare har överträffats och möjligen aldrig kommer att göra det i framtiden. Vinsterna har fördubblats på två år i tillverkningsindustrin och kommer enligt de beräkningar vi har tillgängliga att uppgå till över 50 miljarder kronor 1984. Statistiska centralbyrån har – naturligtvis utan att kunna räkna med hur företagen disponerar dessa vinster, hur mycket som kommer att stå till förfogande för beskattning av olika slag – kommit till detta resultat.

Jag vill bara konstatera att uppgifter som, enligt artiklar i pressen, företagen själva har lämnat visar att vinstdelningsskatten spelar en mycket liten roll för de expansiva företagen och de producerande företagen med mycket god lönsamhet. Synnerligen stora företag med vinster i hundramiljonersklassen men som gör investeringar och som kan använda vinsterna på ett vettigt sätt talar om att de kommer att betala en vinstdelningsskatt på några miljoner kronor, dvs. inte ens 1 % av den totala vinsten. Det var detta som var avsikten.

Att sedan andra företag, företag med stora så att säga passiva tillgångar, får betala en större andel i skatt var faktiskt ett av syftena. Ett syfte vi har med vår politik, herr talman, är nämligen att få företagen att använda sina vinster så produktivt som möjligt. Jag tror att vinstdelningsskatten medverkar till detta.

Anf. 8 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att devalveringseffekten på företagens vinster kanske har överraskat finansministern. Vi får avvakta det definitiva utfallet, men så här långt finns det ingen anledning att ifrågasätta statistiska centralbyråns beräkningar. Hittills är alltså uttaget det dubbla mot vad regeringen förespeglade kammaren när löntagarfondssystemet infördes. Det är ett anmärkningsvärt förhållande, som jag tycker att finansministern måste ta hänsyn till.

Finansministern bekräftade mitt antagande att de stora företagen inte drabbas så allvarligt som de många små företagen, som i och med vinstdelningsskatten har fått en tung och onödig börda. Det är ytterligare en klar bekräftelse på att löntagarfondssystemet måste avvecklas – ju förr desto hellre.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 9 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Allan Ekström har frågat justitieministern om riksskatteverket bör ägna sig åt kommersiell verksamhet genom att sälja integritetskänsliga uppgifter ur personregistret REX utan stöd i författning och utan iakttagande av kreditupplysningslagens skyddsregler till förmån för den enskilde.

Frågan har överlämnats till mig.

Som Allan Ekström förmodligen känner till har datainspektionen meddelat föreskrifter om att REX-registret t. v. inte får användas för kreditupplysningsverksamhet beträffande fysiska personer. Riksskatteverket har överklagat datainspektionens beslut till regeringen. Enligt verkets mening lämnas uppgifterna från registret i enlighet med offentlighetsprincipen i tryckfrihetsförordningen.

Den fråga Allan Ekström har tagit upp är alltså föremål för regeringens prövning och kommer att avgöras när regeringen har fått det beslutsunderlag som behövs. Jag vill inte nu göra några uttalanden som föregriper regeringens kommande beslut.

Anf. 10 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Den enskildes integritet – rätten till en egen skyddad sfär – hotas i dag från alla håll. Ett effektivt instrument för Storebror är dataregistren av olika slag. Det lär finnas omkring 50 000 personregister.

Ett av de mest närgångna personregistren är det som finns hos riksskatteverket och hos kronofogdemyndigheterna och som symboliskt nog kallas för REX.

Det är egentligen en rättslig skandal att detta, av offentliga myndigheter förda, personregister existerar helt vid sidan av lagen, något som jag påtalade i en motion för nära ett år sedan. Detta rättslösa tillstånd innebär – för det första – att riksdagen inte tagit ställning till eller ens vet vilka uppgifter som i dag insamlas och förvaras i detta omfattande register. Registreras bilnehav, fordran på försäkringskassan, näringsförbud, konkurser, exekutiva fastighetsförsäljningar och obetalade underhållsbidrag? – för att bara nämna några uppgifter som förekommit i officiella sammanhang. För det andra: vilka personer berörs? Omfattas även andra än gäldenärer i vanlig mening, t. ex. sådana som debiterats böter eller rättegångskostnad? Lika betänkligt är – för det tredje – att man inte klarlagt vilka som får ta del av uppgifterna. Är registret tillgängligt för envar? Det är nämligen så, att riksskatteverket säljer uppgifter ur registret till utomstående, uppgifter vilka alltså insamlats för ett helt annat ändamål, nämligen för att fullgöra myndighetsutövning.

Det är denna kommersiella försäljningsverksamhet som är så kuslig för den enskilde, som kanske inte alls känner till att han finns upptagen i registret. Det är därför jag velat fråga om det rättsenliga och lämpliga i denna

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om regeringens
inflationsmål för år
1985*

hantering, som har obestridlig karaktär av kreditupplysning. Eftersom frågan enligt min mening avsåg den enskildes rättssäkerhet ställde jag den till justitieministern, såsom värnare av denna.

Det är riktigt som finansministern påpekar, att datainspektionen i visst avseende ingripit och avgivit ett beslut, som är överklagat. Men genom detta beslut uppfylls inte kraven på att riksdagen skall ta ställning genom lagstiftning. Datainspektionens beslut är att betrakta bara som ett provisorium.

Jag kommer naturligtvis att följa frågan med uppmärksamhet och intresse.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på frågorna 1984/85:35 och 80 om regeringens inflationsmål för år 1985

Anf. 11 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Hugo Hegeland har frågat mig om vilka särskilda medel, utöver de föga verkningsfulla diskussionerna med parterna på arbetsmarknaden, regeringen tänker tillgripa för att få ned inflationen till 3 % år 1985. Lars Tobisson har apropå hyresstoppets avveckling och postverkets framställning om en portohöjning i år frågat mig om det ingår som ett led i kampen mot inflationen att tidigarelägga prishöjningar.

För att kunna hävda en god ekonomisk utveckling måste vi varaktigt pressa ner pris- och kostnadstrycket i den svenska ekonomin. Vid de diskussioner som regeringen fört med arbetsmarknadens parter har dessa visat stor förståelse för detta. Parterna har därför förklarat sig villiga att verka för en lönekostnadsutveckling 1985 som är förenlig med ambitionen att få ner prisstegringarna till nivån 3 % nästa år. Till skillnad från Hugo Hegeland har jag således en positiv uppfattning om värdet av dessa diskussioner.

Jag vill också framhålla att finans- och penningpolitiken numera bedrivs med stor stramhet. Därutöver har bl. a. likviditetsdämpande åtgärder satts in, olika utgiftsslag i statsbudgeten avindexerats och åtgärder mot s. k. flaskhalsar på arbetsmarknaden vidtagits.

Sammantaget bör dessa åtgärder verksamt bidra till att dämpa inflationsstrycket i ekonomin.

På Lars Tobissons fråga är svaret nej.

Anf. 12 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för vänligheten att svara på min fråga, men jag är naturligtvis långt ifrån tillfredsställd med svaret.

Regeringen gick förra året ut och sade att den 1984 skulle få ned inflationen till 4 %. Det kommer regeringen att grundligt misslyckas med, eftersom vi kommer upp i en prisstegringstakt som säkerligen ligger 50 % över det här målet. Vad gör regeringen då? Jo, då säger man: För nästa år sänker vi inflationsmålet och sätter det till högst 3 %.

Det är ju, herr talman, lika tokigt som om en höjdhoppare som försöker klara 2.30 men hela tiden misslyckas skulle säga: Höj ribban till 2.40 i stället! Då skall jag nog klara det.

Man kan också, för att ta ett annat exempel, jämföra med en löpare som fått för sig att han skall springa engelska milen under 4 minuter. Han tränar hela året, men konditionen räcker inte till. Han skulle på motsvarande sätt kunna säga: O.K., jag klarar det inte, men nästa år skall jag springa milen under 3 minuter i stället.

Jag frågar mig vilka undergörande medel finansministern egentligen besitter. Finansministern har visserligen blivit ganska uppmärksam för sin poetiska förmåga – även om den långt ifrån skulle räcka till för ett Nobelpris – och han har även blivit ett eftertraktat intervjuobjekt, men det måste finnas någonting annat. Kan finansministern möjligen vara inspirerad av den berömda sagan om trollkarlens lärling, tonsatt av Paul Dukas och filmad av Walt Disney? Som ni vet lyckas trollkarlen i sagan att med några knyckiga armrörelser och besvärjelseformler få vattenvågorna att dra sig tillbaka. Är det liknande besvärjelseformler som finansministern har som ett trumfkort i rockärmen för att få inflationsvågen att dra sig tillbaka? Eller tänker finansministern göra som en del idrottsmän, som för att överträffa sig själva sväljer en mängd piller med anabola steroider?

Någonting särskilt måste ju till, om regeringen skall kunna uppfylla inflationsmålet 3 % nästa år. De lönekrav som enligt SAF har framlagts inom verkstadsindustrin ligger nämligen på 8–9 %. Konjunkturinstitutet säger att de ligger på 7 %. Och så säger finansministern att parterna på arbetsmarknaden förklarar sig villiga att verka för en lönekostnadsutveckling som är förenlig med ambitionen att få ner prisstegringarna till 3 % nästa år. Men det finns ingenting som tyder på det. Den röra som vi fått den allra senaste tiden är Kjell-Olof Feldt väl medveten om.

Värdet av diskussionerna har inte ifrågasatts. Jag säger att de är föga verkningsfulla. Redan utgångspunkten, att tro att man har ett givet löneutrymme på 5 % som kan delas mellan olika fackförbund, är helt verklighetsfrämmande. Det finns inget givet löneutrymme. Däremot kommer naturligtvis löntagarna att påverkas av att regeringen ställer upp helt orealistiska inflationsmål – de tror inte på dem.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag tackar för finansministerns korta svar på min fråga, även om det är svårt att få det att stämma med verkligheten.

Det är viktigt att bekämpa inflationen. Men den kamp finansministern för är mest ett ordkrig. Att försöka prata bort prisstegringarna är inte bara verkningslöst – det är också farligt, eftersom de upprepade misslyckandena kan ge intryck av att inflationen inte går att besegra. För det krävs konkreta åtgärder för att minska budgetunderskottet, sänka skattetrycket och frigöra näringslivet från reglering och byråkratisk kontroll.

Det är helt enkelt fel att prisstegringen skulle ha avtagit under senare år i Sverige. När socialdemokraterna återkom till regeringsmakten var infla-

*Om förslaget om
totalförbud mot
våldsleksaker*

tionstakten knappt 8 %. Det är den nu också. Det allvarliga är att medan vi då låg på genomsnittet i OECD-länderna, har detta sedan dess sjunkit till ungefär 5 %. Viktiga konkurrentländer ligger än lägre, och det betyder att vår konkurrenskraft åter försämras i rask takt.

När det i våras stod klart även för regeringen att 4-procentsmålet inte skulle nås klippte finansministern till med prisstopp, hyresstopp och andra regleringsåtgärder. Alla vet att den sortens medicin inte botar sjukan utan bara döljer symtomen. Lagom till semestern togs också prisstoppet bort lika plötsligt som det hade kommit.

Hyresstoppet var bestämt att gälla till nästa årsskifte. Men nu är det plötsligt brått att ta bort det redan den 1 november.

Förklaringen är givetvis att sedan 4-procentsmålet redan har brutits igenom med bred marginal, innebär det taktiskt sett ingen ytterligare förlust, om priserna stiger ännu mer i slutet av året. Tvärtom kan det underlätta att regeringens 3-procentsmål för nästa år hålls vid liv litet längre.

Den här tekniken använde regeringen redan för ett år sedan, då man höjde sprit- och tobaksskatten och sänkte matsubventionerna strax före årsskiftet.

Den här gången är det inte bara hyreshöjningarna som tidigareläggs. Enligt tillförlitliga uppgifter har postverket förmåtts flytta sina planerade portohöjningar från den 1 februari 1985 till slutet av innevarande år, trots att man inte är i något omedelbart behov av kassaförstärkning. Även SJ, som för ovanlighetens skull visar överskott, höjer priserna i slutet av året.

Tidigareläggning av prishöjningar är ett egendomligt inslag i kampen mot inflationen. Men det är väl där man hamnar, om man inte förmår sätta in verksamma åtgärder.

Kan finansministern bestrida att priserna en bit in på nästa år blir minst lika höga som de skulle ha varit utan dessa manipulationer? Vill han förneka att kostnaderna för allmänheten totalt sett blir högre, därför att man tidigare tvingas betala de prishöjningar som regeringen vill städa bort ur statistiken för nästa år?

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:54 om förslaget om totalförbud mot våldsleksaker

Anf. 14 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Margit Gennser har frågat justitieministern om

1. regeringen förbereder eller kommer att förbereda en lagstiftning som stadgar totalförbud mot s. k. våldsleksaker,
2. justitieministern anser att det är regeringens uppgift att stadga vilka varor som allmänheten får köpa och icke köpa.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Försäljning av krigsleksaker har tidigare behandlats i riksdagen. År 1978

*Om förslaget om
totalförbud mot
våldsleksaker*

var vi här i kammaren eniga om att en sanering av utbudet av krigsleksaker var angelägen och att den i första hand borde ske genom frivilliga överenskommelser mellan ansvariga myndigheter och leksaksbranschen.

Den 8 januari 1979 träffades en överenskommelse mellan konsumentverket och lekmiljörådet – nuvarande barnmiljörådet – å ena sidan och leksaks- och postorderbranschen å andra sidan om att vissa leksaker med militär anknytning inte skulle få saluföras. Enligt vad jag erfarit har den här överenskommelsen haft stor genomslagskraft. Frågan om åtgärder för att förhindra en fortsatt försäljning av krigs- och våldsleksaker är vidare aktuell inom Nordiska rådet.

De senaste åren har enligt uppgift nya typer av leksaker och spel med våldsinslag kommit ut på marknaden.

För egen del anser jag att den principiella inställning som riksdagen intog år 1978 fortfarande är den riktiga. Den omständigheten att nya produkttyper som inte omfattas av gällande överenskommelse kommer ut på marknaden ändrar inte den bedömningen. Det naturliga är att nya överläggningar tas upp. Enligt vad jag har erfarit har barnmiljörådet påbörjat en diskussion med leksaksbranschen och konsumentverket om en eventuell revidering av gällande överenskommelse. Mitt svar på Margit Gennsers första fråga är sålunda att regeringen inte förbereder en lagstiftning som stadgar totalförbud mot s. k. våldsleksaker.

När det gäller Margit Gennsers andra fråga är verkligheten inte så enkel att jag kan svara ja eller nej. I princip är det naturligtvis inte regeringens uppgift att avgöra vilka varor allmänheten får köpa och inte köpa. Samtidigt finns det ju en ganska utbredd enighet om att det allmänna måste ta på sig ett ansvar för att varor som är farliga för hälsa, säkerhet och miljö inte säljs.

Anf. 15 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Jag hade ställt min fråga till justitieministern, men jag får svar av finansministern. Varför hade jag ställt min fråga till justitieministern? Jo, därför att frågan berör övergripande rättsliga problem.

Vad händer egentligen om vi håller på och lagstiftar om den ena oväsentliga detaljen efter den andra? Det kan röra sig om förbud mot leksaker föreställande vapen från tiden före första världskriget, om förbud mot krigiska föremål generellt sett, vare sig de fanns före eller efter första världskriget, eller om förbud mot krigiska föremål och andra våldsföremål som saluförs som leksaker och som föreställer något som vi i nuläget inte kan ha en uppfattning om – nämligen framtida leksaker. Jo, vad händer är att vi förstör hela vår lagstiftning. Det gör vi vare sig vi kallar det för frivilliga överenskommelser eller vi går in och lagstiftar. Hur påverkar en sådan här lagstiftning våra rättsvärdande myndigheter? Deras verksamhet kommer att framstå som mer och mer bisarr.

Dessa frågor är övergripande rättsliga frågor som borde intressera en justitieminister. Nåväl – varför får jag svar av finansministern? Är det därför att han har den bästa insikten om våldsleksaker och deras aggressivitetsska-

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om rätt till
ålderspension för
vissa svenska
medborgare i
utlandet*

pande och bestående inverkan på barn, och kanske även på vuxna? Inte alls. Nej, det är så att finansministern – eller hans byråkrati – har hand om frågor som gäller lagar om sprängämnen och andra farliga varuslag, i framtiden kanske också våldsleksaker.

Det är verkligen ett diversifierat arbetsfält som finansministern råder över, från hantering av miljardbudgetar och avtalsförhandlingar till våldsleksaker. Det är inte att undra på att resultatet blir därefter.

Ett sätt att rationalisera, finansministern, är att låta våldsleksakerna bli en angelägenhet för föräldrarna – vad riksdagen nu än uttalade 1978. Men detta tycks finansministern inte inse. Jag skall i en framtid med glädje studera vad ni kommer fram till när ni måste ta ställning till om både smurfar med en golfklubba i handen och smurfar med ett svärd i handen är våldsleksaker. Eller är det så att en smurf med en golfklubba i handen är en helt lovlig leksak, medan svärdet gör samma leksak skadlig för hälsa och mental utveckling?

Anf. 16 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Margit Gennser sade sig frukta att det skulle uppstå en del bisarra inslag i vår förvaltning om vi lagstiftade mot våldsleksaker. Det är möjligt. Jag kan bara konstatera att kammarens frågestunder ibland har en del bisarra inslag.

Här får Margit Gennser ett mycket klart besked om att regeringen inte överväger någon lagstiftning mot våldsleksaker. Sedan kommer hon med en flammande appell mot sådan lagstiftning.

På något sätt skulle det också vara fel att beskedet lämnas av mig och inte av justitieministern. Men hur regeringen fördelar arbetet inom sig må väl ändå vi i regeringen vara bäst på att bedöma.

Anf. 17 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Ja visst, det får regeringen bedöma alldeles själv. Jag vill bara påpeka för allmänheten att den här arbetsfördelningen kan synas något bisarr.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:7 om rätt till ålderspension för vissa svenska medborgare i utlandet

Anf. 18 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Karin Ahrland har frågat mig om jag ämnar vidta någon åtgärd för att medverka till att personer som är bosatta i utlandet och i praktiken utfört arbete för Sverige, t. ex. ambassadörshustrur, får ålderspension.

En svensk medborgare som inte är bosatt i Sverige får folkpension enligt andra regler än de som gäller för dem som bor i Sverige som pensionärer. Vid

bosättning utomlands gäller att folkpension utgår i förhållande till antalet år som personen i fråga har intjänat ATP-poäng. Vid en återflyttning till Sverige utgår dock genast full folkpension enligt vanliga regler.

Jag är självfallet medveten om att Karin Ahrlands fråga rör människor som ofta under lång tid har gjort Sverige stora tjänster. Den svenska socialförsäkringen är emellertid av generell natur, och det är knappast möjligt eller lämpligt att i den införa regler för vissa yrkes- eller personkategorier. Sådana frågor bör lösas avtalsvägen. Jag kan upplysa om att denna pensionsfråga har tagits upp i förhandlingar som pågår mellan statens arbetsgivarverk och berörda personalorganisationer. Eftersom frågan således är föremål för förhandlingar kan jag inte gå närmare in på den här.

Anf. 19 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret. Frågan gäller som bekant inte bara ambassadörshustrur utan en hel kategori medborgare som, fastän de aldrig fått någon lön från Sverige, ändå arbetat mycket för Sverige. Merparten av dem – det är mest kvinnor – har just på grund av mannens yrke fått lov att lägga ned en massa tid och arbete på en representation som är en förutsättning för att mannen skall anses sköta sina uppgifter. De begär inte lön för sitt arbete – det räknas ju in under begreppet hushållsarbete, och sådant räknas inte ens in i bruttonationalprodukten – samtidigt som det arbete som de utför är nödvändigt och av stort värde för alla svenskar. Då tycker jag inte det vore mer än rimligt att vi tillförsäkrade dem samma sociala förmåner som alla andra svenskar får.

Om man inte kan bo i landet på grund av sin mans arbete har man i det här fallet ändå arbetat åt Sverige på svensk mark utomlands utan betalning. Vi kunde tacka för den hjälpen med folkpension.

Nu säger Sten Andersson – och han förefaller tycka som jag – att det handlar om människor som har gjort Sverige stora tjänster, men hänvisar till att socialförsäkringen är av generell natur och att det knappast är möjligt eller lämpligt att införa särskilda regler. Men, herr talman, om socialförsäkringen är av generell natur borde den gälla lika för alla svenska medborgare, oavsett var de bor någonstans – det tycker jag är både möjligt och lämpligt.

Jag kan ställa mig bakom att frågan löses avtalsvägen i stället, om det är så krångligt att ändra i socialförsäkringslagen. Och vi kan kanske vara ense om att det är krångligt att ändra i den, för den ligger inte skattelagstiftningen långt efter. Då skulle jag gärna vilja veta: Är socialministern beredd att lägga positiva synpunkter på dessa människors arbete och försöka tala för dem i förhandlingarna? Jag tror att det vore bra.

Anf. 20 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! I grunden har jag den uppfattningen att de personer som gör Sverige tjänster, t. ex. någon som är gift med en ambassadör, skall ha betalt för sina tjänster. Det är det rimligaste. Jag menar allvar när jag säger att de som på detta sätt gör svenska staten tjänster inte bör vara sämre ställda än de som jobbar här i Sverige.

*Om rätt till
ålderspension för
vissa svenska
medborgare i
utlandet*

Även om jag går händelserna i förväg, kan jag tala om att vi snart lägger fram en proposition som gäller sjukpenning och föräldrapenning och där dessa båda kategorier jämföras. Jag vill inte nu gå närmare in på den aktuella frågan än vad som är möjligt i ett förhandlingsläge. Min positiva inställning har jag visat genom det jag nu har sagt.

Anf. 21 KARIN AHRAND (fp):

Herr talman! Jag tackar Sten Andersson för det. Det gläder mig särskilt att en granne till honom på regeringsbanken som har hand om löner och anställningar sitter här och lyssnar på debatten.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1984/85:27 om barnfamiljernas levnadsstandard

Anf. 22 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Ingemar Eliasson har frågat mig om jag avser att lägga fram en plan för hur barnfamiljernas standard kan lyftas över existensminimum.

Som alla vet har barnfamiljernas standard sjunkit påtagligt, framför allt under den borgerliga regeringstiden. Reallönerna urholkades då, det familjeekonomiska stödet gröptes ur och den av riksdagen beslutade planen för barnomsorgens utbyggnad kapsejsade. Statens finanser, som är grundvalen för att upprätthålla de sociala trygghetssystemen, raserades.

Barnfamiljernas ekonomi är naturligtvis i hög grad beroende av den samhällsekonomiska utvecklingen. Att återskapa ett ekonomiskt starkt samhälle är för regeringen det grundläggande och kanske viktigaste steget för att förbättra barnfamiljernas och övriga utsatta gruppers levnadsstandard. Regeringens ekonomiska politik har lett till en påtaglig återhämtning i den svenska ekonomin.

På det familjeekonomiska området har regeringen lagt fram förslag om kraftigt förbättrat stöd till barnfamiljerna. Förslagen innebär:

1. Höjning av barnbidraget med 1 500 kr. per barn och år samt höjning av flerbarnstillägget och studiebidraget.
2. Höjning av garantinivån i föräldraförsäkringen från 37 kr. till 48 kr. per dag.
3. Fortsatt bidragsförskott för studerande mellan 18 och 20 år.
4. Stöd motsvarande bidragsförskott till ensamstående adoptivföräldrar.
5. Höjning av de övre hyresgränserna och inkomstgränserna i bostadsbidragssystemet samt höjning av åldersgränsen för statligt bostadsbidrag från 17 år till 20 år för studerande ungdomar.

Barnbidrags- och bostadsbidragshöjningarna och höjningen av garantinivån i föräldraförsäkringen är redan beslutade av riksdagen, medan regeringen i dagarna lägger fram en proposition med förslag om den närmare lagtekniska utformningen av övriga regler.

Därutöver har vid den socialdemokratiska partikongressen, som Ingemar Eliasson återoppar, nyligen lagts fast viktiga riktlinjer för den fortsatta familjepolitiken.

Riktlinjerna innebär bl. a. att barnomsorgen byggs ut så att alla barn över ett och ett halvt år kan erbjudas plats i barnomsorgen omkring 1990 samtidigt som föräldraförsäkringen byggs ut och att det ekonomiska familjestödet också i fortsättningen förbättras enligt principen att resurser överförs från icke-barnfamiljer till barnfamiljer och från perioder i livet då man har hemmavarande barn till perioder då barnen har blivit vuxna.

Om barnfamiljernas levnadsstandard

Anf. 23 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Det är inte första gången vi diskuterar familjepolitik, och denna frågeomgång får väl vara en uppvärmningsrunda för detta riksmöte. En fortsatt debatt behövs.

Den reform som antogs i våras betraktades av alla som ett provisorium. Det talades mycket om att det var ett första steg, och min fråga är alltså avsedd att vara en fortsättning på den debatten, inte bara en upprepning av vad som då sades.

Frågan är alltså vad som nu kommer efter det provisorium som träder i kraft den 1 januari nästa år. Vid debatten i våras uppfattade jag socialministern som att det även från regeringens sida fanns ett intresse av att lägga fram riktlinjer för en fortsatt familjepolitisk reformverksamhet. Mot denna bakgrund var det som kom ut av den socialdemokratiska kongressen en besvikelse. En förlängning av föräldraförsäkringen någon gång i en avlägsen framtid var i stort sett allt. Man frågar sig vart resten tog vägen. Vad vill man göra åt det faktum att en växande andel av barnfamiljerna befinner sig under gränsen för skälig levnadsstandard, att en växande andel av barnfamiljerna har blivit beroende av regelbunden socialhjälp? Väljer regeringen och socialdemokratin att blunda för verkligheten, därför att det saknas bra förslag om hur denna verklighet skall förändras? En vanlig, hårt arbetande arbetare eller tjänsteman kan i dag inte försörja en trebarnsfamilj på sin lön. Det är knappt att det går om båda makarna förvärvsarbetar. Barnfamiljerna får helt enkelt inte behålla så mycket av sin inkomst att ekonomin går ihop. Barnfamiljerna är, kan man säga, överbeskattade. En lägre beskattning när de har ansvar för barnens försörjning är rimlig. Det är en teknisk fråga om man väljer att betala ut barnbidrag eller om man medger avdrag på skatten. Men en rejäl omfördelning över livstiden och mellan grupperna är nödvändig. Det är djupt oroande att den socialdemokratiska regeringen inte tycks ha någon handlingsberedskap eller någon plan för en fortsatt reformering av familjestödet. I den meningen är socialministerns svar oroande.

Anf. 24 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Många barnfamiljer, men långt ifrån alla, befinner sig, som Ingemar Eliasson sade, i en mycket brydsam ekonomisk situation. Situatio-

*Om barnfamil-
jernas levnads-
standard*

nen behöver emellertid inte beskrivas som värre än den är. Detta är emellertid just vad Ingemar Eliasson gjorde. Angreppet på den socialdemokratiska familjepolitiken grundas, enligt Ingemar Eliasson, på uppgifter från konsumentverket. Enligt dessa uppgifter skulle 40 % av barnfamiljerna leva under existensminimum. Dessa uppgifter är emellertid felaktiga och förvanskade, och det vet Ingemar Eliasson. Uppgifterna kommer inte från konsumentverket utan från moderata samlingspartiet. Konsumentverket har med all önskvärd skärpa påtalat förhållandet i ett brev till moderaterna. Jag har med mig en kopia av brevet, och Ingemar Eliasson kan få läsa den. Jag trodde uppriktigt sagt att Ingemar Eliasson höll sig för god för att stödja sin argumentation på ett falsifikat. Inte heller trodde jag att det skulle bli just Ingemar Eliasson som i riksdagen svarade för den fränaste attacken mot den kommunala barnomsorgen. Vår ambition att öka ut barnomsorgen till full behovstäckning för alla barn över ett och ett halvt år till omkring 1990 kallar Ingemar Eliasson ett försök att tvinga in alla barn i den kommunala barnomsorgen. Den uppfattningen ställer den f. d. socialliberale Ingemar Eliasson till höger om folkpartiledningen, som redan kanat långt till höger. Enligt folkpartiprogrammet krävs det ju full behovstäckning i barnomsorgen.

Däremot är jag inte ett dugg förvånad över att Ingemar Eliasson och folkpartiet räknar så fel i sitt förslag, t. ex. då det gäller socialbidragen. Ni vill ju sänka dem med 1 500 milj. kr. för att finansiera ert förslag. Ni brukar hafsa och slarva. Det gjorde ni också förra gången. Då förlorade en ensamstående mor med ett barn och låg inkomst 2 750 kr. Och det är lika illa nu.

Anf. 25 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Det var många angrepp och beskyllningar, som naturligtvis alla tjänar ett och samma syfte, nämligen att dölja att regeringen själv är helt tomhänt.

Nu har jag ställt en fråga till socialministern, om regeringen har någon plan för att förbättra barnfamiljernas ekonomi. Det svar vi får här i dag är att regeringen inte har någon sådan plan. Socialministern väljer att i stället beskylla mig och folkpartiet för ofullkomligheter i vår politik. Jag skall gärna beskriva den utförligt när jag har litet längre tid på mig än det fåtal sekunder jag nu har.

Min fråga nu tjänar till att efterhöra om regeringen har någon plan – som skall föreläggas riksdagen – för hur barnfamiljernas ekonomi skall förbättras.

Jag har påpekat i min fråga att ungefär 40 % av antalet barnfamiljer i dag lever på en standard som understiger vad konsumentverket anser vara skälig levnadsstandard. Jag har inte påstått att denna uppgift kommer från konsumentverket. Jag har inte heller fått den från moderaterna. Om socialministern vill veta vilken källan är, kan jag nämna att det är en beräkning som kommer från Svenska arbetsgivareföreningen. Jag blygs inte för att säga det! Det vore bra om socialministern kunde påvisa att det inte förhåller sig på det här viset, och det vore ännu bättre om han ville tala om vad han vill göra för att se till att andelen sjunker.

Det råkar vara så att t. ex. Stockholms kommun har en socialhjälpsnorm som i huvudsak överensstämmer med konsumentverkets begrepp "skälighetsstandard". Det händer alltså också här att en mycket stor andel av barnfamiljerna hamnar under denna norm och blir beroende av socialbidrag i stället för att kunna leva på sin inkomst. – Vad vill socialministern och regeringen göra åt detta faktum?

Anf. 26 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Vad vi gör är att vi genomför den största barnbidragshöjningen någonsin i detta land. Ni satt sex år i regeringsställning. Under den tiden ökade priserna med över 80 %. Ni lyckades åstadkomma en del som var bra: flerbarnstilläggen och en viss förbättring av föräldraförsäkringen. Men barnbidragen ökade med 1 200 kr. på de sex åren, och 200 000 färre barnfamiljer fick bostadsbidrag. Nu genomför vi på två år en höjning på 1 800 kr. Jag skulle ha önskat att vi kunnat höja mer, och det skulle ha gått om inte de borgerliga partierna hade varit så hopplöst oeniga. Och det är ni nu också! Det framgår om man läser Dagens Nyheter i dag. Ni profilerar er i familjepolitiken, men med olika förslag.

Ni i folkpartiet är rädda för högern. Därför tar ni litet av deras förslag. Ni lägger er ovanpå centerpartiet, men ni väljer en finansieringsmetod som ni vet att ni inte kan få någon uppslutning kring. Det är inte meningen att det skall bli förbättringar för barnfamiljerna! Jag vill inte gärna fortsätta en debatt med en person som stöder sin argumentation på ett falsifikat. Jag skall också överlämna bevis för detta.

Anf. 27 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Det är ganska trist att socialministern beskyller mig för att stödja mig på falsifikat. Jag har inte ett ögonblick påstått att uppgiften om 40 % kommer från konsumentverket. Det vore fint om socialministern kunde ta tillbaka den beskyllningen.

Reformen i våras – som kom till stånd efter rent ut sagt provocerande uppträdande från oppositionen – var ändå ett provisorium, Sten Andersson. Min fråga är: Finns det förslag till en fortsättning? Finns det en beredskap för att hjälpa barnfamiljerna ur den brydsamma ekonomiska situation de befinner sig i?

Det var ett första steg som togs. Kommer regeringen att ta ett nästa steg, av egen kraft?

Nu väljer Sten Andersson igen att skylla på att det är svårt att genomföra förbättringar, eftersom oppositionen är splittrad. Men det räcker att ni försöker ena er inom regeringen, Sten Andersson. Det är det enda jag kräver. Regeringen borde ta initiativet och lägga fram en plan för förbättrat familjestöd. Vi tar ansvar för den politik vi för. Vi har en plan för hur barnfamiljerna skall få hjälp att ta sig ur sin besvärliga ekonomiska situation. Har regeringen en sådan plan? Svaret efter den här debatten är nej.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om tidpunkten för
avgivande av
socialavgiftsutred-
ningens betän-
kande, m. m.*

10 § Svar på fråga 1984/85:79 om tidpunkten för avgivande av socialavgiftsutredningens betänkande, m. m.

Anf. 28 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Ove Eriksson har frågat mig när socialavgiftsutredningens betänkande kommer att framläggas och när en proposition är att vänta.

Jag har inhämtat att socialavgiftsutredningen avser att lägga fram ett betänkande under februari månad 1985.

Betänkandet kommer att på sedvanligt sätt remissbehandlas. Först därefter kan regeringen ta ställning till när en proposition kan läggas fram.

Anf. 29 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Det är möjligt att min fråga kan uppfattas som ett utslag av otålighet, men i så fall delar jag nog den otåligheten med många som tänker försöka etablera sig som entreprenörer och med många andra som vill anlita entreprenörers tjänster.

Den 9 november i fjol behandlades här i kammaren en motion i vilken jag och två medmotionärer krävde en klar gränsdragning mellan begreppen arbetsgivare och arbetstagare när det gäller verksamhet i skogen. Frågan har förvisso giltighet långt utanför detta verksamhetsområde.

Socialförsäkringsutskottet hänvisade vid behandlingen av motionen till socialavgiftsutredningen, vars betänkande var att vänta i början av innevarande år. Nu utlovas det i februari 1985 – ett års försening alltså. Löftet påminner om det som gavs i fjol. Det är väl bara att hoppas att det inte blir ytterligare förseningar.

Det går i dag mitt i en högkonjunktur något hundratal skogsarbetare arbetslösa i ett skogslän som Värmland. Arbetsobjekt finns det. Avverkningarna av både timmer och massaved är omfattande. Skogsvården är på många håll eftersatt, vilket skulle kunna åtgärdas nu när virkespriserna också är gynnsamma. Men arbetskraften saknas. Den går arbetslös!

Orsaken är, som jag tidigare påpekat, till stor del att finna i Vänerskogs-konkursen – ingen ny, stor arbetsgivare har trätt fram och berett de tidigare Vänerskogsanställda nya arbeten. Mindre entreprenadföretag har förvisso trätt till, men det räcker inte.

Deras verksamhet hindras dessutom just av riks-försäkringsverkets anvisningar, som är minst sagt oklara. Kör man med häst eller traktor i jordbruket är man enligt riks-försäkringsverket att klassa som företagare, men kör man med samma häst eller traktor i skogen är man arbetstagare. Var finns konsekvensen?

Det här innebär en stor risk att många skogsägare som inte klarar alla de arbetsuppgifter som nu åläggs skogsägare får problem. Antingen måste de bli arbetsgivare, och det är många äldre som inte klarar alla de uppgifter som medföljer det ämbetet, eller också försöker de köpa tjänster och tvingas då förutom arvodena betala socialförsäkringsavgifter, eftersom vederbörande inte klassas som arbetsgivare. Det leder till för låg verksamhet i skogen; det

leder till arbetslöshet.

Jag skulle gärna vilja fråga socialministern: När – litet mer preciserat – kan man hoppas på en proposition i ärendet? Är socialministern beredd att verka för en snabb lösning av det här problemet?

Nr 11

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om elleveranser till
värmepumpar*

Anf. 30 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag både förstår och delar Ove Erikssons otålighet – jag inser behovet av att skapa klarhet på det här området. Men jag har av de föredragningar jag har fått tyckt mig förstå att detta är ytterligt krångligt. Allt jag kan göra för att påskynda utredningen är jag beredd att göra – det är naturligtvis väldigt många människor som får bekymmer av den anledningen att det är så svårt att klara ut vad det är som gäller. Det löftet avger jag gärna.

Anf. 31 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Det här var mycket positivt, tycker jag.

En målare kan bli stämplad som arbetsgivare mer eller mindre med en pensel i fickan. Men för att bli arbetsgivare i skogen krävs det i dag nästan utan undantag en skogstraktor i miljonklassen. Det är skillnad. Jag hoppas att Sten Andersson kan medverka till ett snabbt resultat i enlighet med det löfte han just har avgivit.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1984/85:75 om elleveranser till värmepumpar

Anf. 32 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Lars Andersson har frågat mig vilket syftet är med den föreslagna ändringen av ellagen och om jag kan redogöra för i vilken omfattning det förekommer att elleverantör med stöd av den nu gällande ellagen vägrar elleverans till värmepumpar.

Lars Andersson har rätt i att debatten har skapat oro helt i onödan, eftersom den har givit spridning åt en felaktig bild av regeringens förslag och avsikter. Fakta är följande:

F. n. är den grundläggande regeln att eldistributören har rätt att vägra leverans av el till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområde genom ett enkelt administrativt beslut. Eldistributören är ofta densamma som fjärrvärmeleverantören.

Enligt det förslag regeringen lagt fram blir grundregeln att eldistributören är skyldig att leverera el till värmepumpar även inom fjärrvärme- och naturgasområden. Den kan visserligen inskränkas. Men det blir fråga om undantagsfall. Härför krävs ett uttryckligt beslut i kommunfullmäktige. Frågan blir då föremål för offentlig debatt och demokratisk kontroll.

Syftet med förslaget är att undanröja onödiga hinder för värmepumpar och att i kommunerna driva fram en planering, som leder till en riktig avvägning mellan hushållning med energi, ny teknik samt användning av fjärrvärme och

natargas. Därigenom blir det också möjligt att undvika, ofta onödiga, intressekonflikter.

Hittills har ca 80 000 värmepumpar installerats. Eldistributörer har i 25 till 30 fall vägrat att leverera ström till värmepumpar. Jag avser då sådana ärenden där frågan om leveransskyldigheten hänskjutits till statens energiverk. Ytterligare fall kan naturligtvis ha förekommit. Det rör sig således om ett i sammanhanget försumbart antal fall av leveransvägran. Dessa kan inte anses ha bromsat utvecklingen.

Anf. 33 LARS ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar energiministern för svaret. Jag ställde mina frågor just med anledning av den senaste tidens debatt om möjligheterna att vägra leverans av el till värmepumpar inom fjärrvärme- och naturgasområden. Den debatten har skapat oro och osäkerhet på värmepumpsmarknaden och har bl. a. föranletts av regeringens förslag till ändring av ellagen. Energiministerns klarläggande av syftet bakom den föreslagna ändringen är därför mycket välkommet.

Debatten har ibland givit sken av att regering och riksdag skulle ha en tveksam inställning till den nu pågående introduktionen av värmepumpar. Förhållandet är ju det rakt motsatta, vilket energiministerns svar också visar. Viljan att underlätta introduktionen av värmepumpar framgår bl. a. av riksdagens beslut om att det under år 1984 skall utgå ett upp till 15-procentigt stöd för installation av värmepumpar.

Energiministerns svar visar också att den påstådda konkurrensen mellan enskilda värmepumpar och fjärrvärme inte alls är av den omfattning som debatten antyder. Ca 80 000 installerade värmepumpar och knappt 30 kända fall, där elleverantören har vägrat el till värmepumpar, talar sitt tydliga språk.

Fjärrvärmekommuner arbetar emellertid under olika förutsättningar, vilket kan innebära att det i vissa kommuner uppstår konflikter mellan fjärrvärmekollektivets och enskilda fastighetsägares intressen. Jag tänker då främst på tillgången till spillvärme, avfallsförbränning m. m. Därför anser jag det riktigt att det nu har framlagts ett förslag om hur man utifrån lokala förhållanden skall avgöra eventuella konflikter. Detta förslag skall ju behandlas av riksdagen senare i höst, varför jag nu avstår från vidare kommentarer.

Värmepumpstekniken är ju den nya teknik som snabbast funnit sin plats i det svenska energisystemet. Synen på värmepumpar har på kort tid förändrats så att de i dag betraktas som en enkel och trygg installationsåtgärd för att reducera energiförbrukningen. Den snabba och välkomna introduktion som värmepumparna fått har dock medfört en del nackdelar för den enskilde konsumenten. Värmepumpsmarknaden har blivit litet av en djungel.

Det är svårt för den enskilde att välja mellan olika värmepumpar och olika tekniska lösningar. Detta har gjort att det utan tvivel uppträder ett antal oseriösa leverantörer på marknaden.

Med anledning av det och med anledning av att staten ju i dag satsar stora pengar på introduktion av värmepumpar skulle det vara intressant att höra hur energiministern ser på förhållandena på dagens värmepumpsmarknad.

Nr 11

Torsdagen den
18 oktober 1984

Anf. 34 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Först vill jag understryka att regeringen ser på värmepumpar som en bra och effektiv och energisnål teknik som vi behöver på både kort och lång sikt, både före och efter kärnkraftsavvecklingen. Det är också därför som vi har stött introduktionen av denna teknik med en rad åtgärder, däribland det investeringsbidrag som nu ges. Vi har också arbetat aktivt för att främja introduktionen genom information och utökat konsumentskydd.

Jag kan meddela att regeringens energiupphandlingsdelegation har, på regeringens uppdrag, arbetat för att få fram en överenskommelse med värmepumpsbranschen om ett konsumentskydd och att det nyligen träffats en sådan frivillig överenskommelse mellan energiupphandlingsdelegationen, Värmepumpsföreningen och konsumentverket om en funktionsgaranti som skall stärka konsumentskyddet för den enskilde konsumenten och se till att man får rätt användning av värmepumparna. Vi hoppas att detta skall kunna kompletteras med ett försäkringssystem.

De seriösa och bra värmepumpstillverkarna kommer att gynnas av den här överenskommelsen förutom konsumenterna, och det kommer då att bidra till den sanering av marknaden som Lars Andersson efterlyste.

Energiupphandlingsdelegationen har också på regeringens uppdrag utarbetat en informationsskrift till samtliga hushåll i landet som inom kort kommer att delas ut och som kommer att ytterligare förbättra informationen och konsumentstödet på det här området.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1984/85:55 om åtgärder för att förhindra lagbrott av kommunalpolitiker

Anf. 35 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Margit Gennser har frågat om justitieministern avser att vidta någon åtgärd som hindrar kommunalpolitiker att bryta mot lagarna. Frågan har ställts mot bakgrund av vissa uppgifter i pressen med anledning av Sigtuna kommuns aktieaffärer i Märsta Hantverkshus AB. Frågan har överlämnats till mig.

Jag har tidigare i år besvarat två frågor i samma ämne. Jag sade då att jag naturligtvis inte kan ställa mig bakom ett förfarande som innebär att kommunerna åsidosätter de regler om den kommunala verksamheten som har beslutats av riksdagen. Jag framhöll samtidigt att kommunerna lojalt brukar följa dessa regler och alltså väl sköter sina uppgifter som samhällsorgan inom ramen för den kommunala självstyrelsen. Jag avslutade med att säga att jag inte var beredd att vidta några åtgärder.

*Om åtgärder för att
förhindra lagbrott
av kommunal-
politiker*

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om åtgärder för att
förhindra lagbrott
av kommunal-
politiker*

Liksom i mitt tidigare svar vill jag inte uttala mig om det enskilda fallet. Enligt vad jag har erfarit är det föremål för polisutredning och undersökning av JO. Min allmänna inställning till saken är givetvis alltjämt att det är oacceptabelt att kommunala organ eller förtroendevalda sätter sig över givna regler för den kommunala verksamheten eller trotsar domstolarnas avgöranden i kommunalbesvärsmål.

I första hand har beslutsfattarna att ta sitt politiska ansvar inför väljarna. Låt mig tillägga att de förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner också har ett ansvar för den kommunala självstyrelsen som sådan. Den långtgående frihet som kommunerna har i svenskt samhällsskick förutsätter att man från kommunal sida följer de lagar som riksdagen har stiftat.

Rättsordningen tillhandahåller dessutom ett system med sanktioner mot oriktiga kommunala förfaranden. Detta system är enligt min mening tillräckligt. Jag är alltså inte beredd att nu vidta någon sådan åtgärd som avses i frågan. Däremot kommer jag mycket uppmärksamt att följa kommunernas åtgärder från synpunkten att respekten för efterlevnaden av lagar och författningar skall upprätthållas.

Anf. 36 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag har tagit upp denna fråga just därför att den tidigare varit föremål för diskussion här i riksdagen. Jag tycker det är anmärkningsvärt att kommunalpolitiker framhärdar i att inte vilja följa domstolar och lagar.

Både statsrådet och jag har varit kommunalt verksamma, och vi vet bägge att kommunalpolitiker ofta går på gränsen till vad som är tillåtet inom den kommunala kompetensen. Överklagas inte besluten betraktas de som lagliga. Överklagas de kan det bli domstolsutslag mot de åtgärder som vidtagits.

Detta är inte bra. En praxis växer fram undan för undan, och det betyder ofta att det lönar sig för kommunalpolitiker att bryta mot kommunallagen. Det vill jag påpeka. Jag tror det är väsentligt att göra någonting, t. ex. se på den kommunala kompetensen. Jag tror också det är väsentligt att vi skärper den kommunala revisionen, så att denna typ av betänkligt beteende verkligen påtalas mycket mer i fullmäktigeförsamlingarna. I vissa fall bör man också ha sanktionsåtgärder.

Kommunal revision har inte varit utredd på många år här i Sverige. Där tror jag civilministern verkligen har ett arbetsområde. Jag tror också att man måste ha snabbare sanktioner mot människor som trotsar lagen. Politiker skall inte få trotsa lagen medan medborgarna skall vara skyldiga att iaktta alla gällande rättsregler. Det finns mycket små möjligheter för en enskild att åberopa rättsvillfarelse om han gör fel. I princip krävs inte bara att man skall kunna alla lagar – de är många nog – utan man skall också känna till myndigheternas normgivning. Man kan inte åberopa att man inte känt till den i fråga om t. ex. skattelagstiftning.

Men i Sverige kan 1984 en framträdande kommunalpolitiker säga att ibland måste man bryta mot lagen.

Jag är inte så sangvinisk som civilministern. Gör någonting nu! Se till att det blir något gjort, så att politikerna inser att man inte kan bete sig på detta sätt.

Anf. 37 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Det är två frågeställningar Margit Gennser tar upp.

Den ena gäller kompetensfrågan: Vad har en kommun rätt att göra och vad har man inte rätt att göra?

I det aktuella fallet från Sigtuna finns ett utslag från kammarrätten som sagt att kommunen icke har beslutat i enlighet med den kommunala kompetensen. Sakläget är att kommunen har överklagat detta till regeringsrätten som just nu undersöker om den skall ge prövningstillstånd.

Den andra frågan gäller vilka sanktioner man kan vidta mot en kommun som inte följer de lagar och förordningar regering och riksdag beslutat.

Jag kommer att med uppmärksamhet ta del av den utredning som JO kommer att färdigställa rörande fallet i Sigtuna. JO kommer enligt vad jag förstår att titta även på själva sanktionssystemet. Om JO då kommer fram till att vi inte har en tillfredsställande ordning i Sverige när det gäller sanktionerna, har regeringen naturligtvis att utifrån detta göra en mycket ingående prövning. Vi måste då föra en diskussion om huruvida nuvarande sanktioner är bra eller inte. Men i avvaktan på ett sådant sakunderlag kan jag i dagsläget inte uttala mig. Men regeringen kommer, vad jag förstår, att få ett faktaunderlag för att fundera vidare i denna fråga.

Anf. 38 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Det senare lät bättre; det är bra att ni verkligen observerar vad JO säger.

Vad beträffar den kommunala kompetensen är lagstiftningen inte särskilt utförlig. Praxis har ändrats under åren, och här behövs en översyn. Om vi tidigare hade fått en sådan, hade en hel del av dessa – låt mig säga – betänkliga beteenden aldrig uppkommit. Jag tycker att civilministern redan nu kan börja se över detta, samtidigt som han tar del av vad JO säger.

Jag tror att man både på sanktionssidan och på kompetenssidan måste göra någonting. Vi kan inte fortsätta att låta politikernas verksamhet vara helt oreglerad, medan medborgarna stryps av lagregler, normgivning osv.

Anf. 39 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Vad beträffar kompetensregler för vad kommunerna kan göra på näringslivets område vill jag bara upplysa Margit Gennser om att regeringen redan uppmärksammat denna sak och givit stat-kommunberedningen i uppgift att ge oss ett underlag när det gäller kommunernas roll i näringspolitiken.

Anf. 40 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag är något informerad i denna sak och vet att man strävar åt samma håll som man gjorde när generaldirektören i tullverket hade brutit

*Om åtgärder för att
förhindra lagbrott
av kommunal-
politiker*

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om utbildnings-
utbudet vid
Gävle-Sandvikens
högskola*

mot reglerna; man tar bort förbudet mot kommunal näringslivsverksamhet. Jag har i detta avseende ännu inte sett något förslag, men jag tror att vi riskerar att få ett förslag som går i den riktningen.

Jag anser att kommunerna inte skall syssla med näringslivsverksamhet. När man bryter mot dessa regler så ofta, bör detta förbud inte tas bort.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1984/85:16 om utbildningsutbudet vid Gävle-Sandvikens högskola

Anf. 41 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Gunnel Jonäng har frågat mig om jag är beredd att stärka högskolans i Gävle-Sandviken och därmed länets utveckling genom att säga nej till nedläggning av klasslärarutbildning och ja till fastighetsförvaltarutbildning och YTH-utbildning med inriktning mot kontor och distribution.

Frågor om dimensionering och lokalisering av högskolans olika utbildningar bereds i sedvanlig ordning i budgetarbetet. Jag avser att återkomma till dessa frågor i 1985 års budgetproposition.

Anf. 42 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Det innehöll ju ingenting i sakfrågan – att ärendet bereds i budgetarbetet känner jag naturligtvis till.

Låt mig först redovisa centerpartiets syn på de mindre högskolorna.

Den decentraliserade högskoleutbildningen är en stor tillgång för vårt land, och de mindre högskolorna får inte äventyras. Centern kommer att motsätta sig UHÄ:s förslag till neddragningar som skulle innebära hårda slag mot mindre högskolor.

Genom decentraliseringen har den högre utbildningen gjorts mer lättillgänglig för fler människor. Jag har hemma sett vilken utomordentlig regionpolitisk betydelse Gävle-Sandvikens högskola har, och jag vet vad den kan innebära för näringsliv och sysselsättning i länet. Att lägga ner klasslärarutbildningen, som UHÄ föreslagit, skulle äventyra högskolans utveckling och rent av dess existens, eftersom klasslärarlinjen bär en stor del av basorganisationen. Den besparing för högskolan som är aktuell uppgår till 28 % av nuvarande budget. Nog måste man inse att det är fullständigt orimligt om man vill bevara högskolan.

UHÄ:s anslagsframställning liksom dess verksamhetsberättelse är uppenbarligen inte så mycket att rätta sig efter. Man har helt enkelt utelämnat vår högskola när man räknat upp högskolor med integrerade lärarutbildningar. Jag hoppas att utbildningsministern i sitt budgetarbete noterar sakfelet från UHÄ och i stället lyssnar på oss från Gävleborgs län. Gävleborgs län ligger på andra eller tredje plats när det gäller arbetslöshet. Vi är för vår framtida sysselsättning beroende av en fungerande högskola. Vi har, som sagt, redan

insett vad en högskola kan betyda för en ort, och vi vill gärna förstärka vår högskola med utbildningarna YTH, kontor och distribution samt fastighetsförvaltarutbildning. När det gäller fastighetsförvaltarutbildningen har det från många håll framhållits att Gävleborgs län är ett lämpligt utbildningsområde, för där kan man knyta utbildningen till statens institut för byggnadsforskning. Därmed får man alltså den erforderliga forskningsanknytningen.

När det gäller utbildningarna YTH, kontor och distribution är det områden som ger utbildning också för kvinnor. De nya utbildningsplatserna har ju kommit framför allt männen till del, och inte i så stor utsträckning kvinnorna. Detta skulle man nu kunna råda bot på.

Jag vill ändå fråga utbildningsministern om hon vill medverka till att bevara vår högskola och därmed decentraliserad utbildning samt faktiskt också medverka till att stärka näringsliv och sysselsättning i Gävleborgs län.

Anf. 43 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! När man frågar om konkreta budgetfrågor får man det svar som jag lämnade för en stund sedan. Det vet Gunnel Jonäng som erfaren riksdagsledamot.

Beträffande den allmänna frågan om de mindre högskolornas fortlevnad kan jag försäkra att jag i budgetarbetet naturligtvis strävar efter att inte på något sätt äventyra deras existens. Jag har i flera sammanhang uttalat hur viktigt jag tycker att det är med de mindre högskolorna för regionens näringsliv och utveckling. I den frågan har jag inte på något sätt ändrat uppfattning.

Anf. 44 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag är naturligtvis medveten om att det pågår budgetarbete, och det är just därför som jag har ställt frågan. Det ger mig en möjlighet att i varje fall framföra min egen, centerns och i stor utsträckning länets uppfattning, så att utbildningsministern vet vad vi tycker och tänker när utbildningsministern arbetar med de här frågorna. Inom högskolan hemma i länet är man införstådd med att nedskärningar måste göras. Men i likhet med rektorn vid högskolan i Sundsvall-Härnösand har man påpekat de osäkra behovsprognoserna. Tveksamheten är stor när det gäller nedskärningar.

Utvecklingen av den gemensamma grundutbildningen vid högskolan har följt riksdagens anvisningar från 1977. Vi anser att UHÄ:s förslag nu strider mot dessa anvisningar. Att dra ner klasslärarutbildningen innebär en stympning av undervisningssektorn och omöjliggör ett samarbete mellan de olika linjerna. Det här skulle innebära stora nackdelar för de kvarvarande utbildningslinjerna. Högskolan bedriver en omfattande fortbildning inom skol- och barnomsorgsområdena. Det är en utbildning som inte får äventyras. De neddragningar som behöver göras måste göras på de stora högskolorna med den mest omfattande utbildningen. Man får inte äventyra de mindre högskolornas verksamhet. Det är oförsvarligt ur både regional och ekonomisk synpunkt om man först bygger upp en regional högskola och sedan plockar ifrån den uppgifter så att den inte kan fungera tillräckligt bra – det är

Torsdagen den
18 oktober 1984

Om vidareutbildning inom barnomsorgen

en oacceptabel politik.

Utbildningsministern har i varje fall lyssnat på mig, och jag hoppas att mina uppfattningar skall vinna gehör i budgetarbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1984/85:30 om vidareutbildning inom barnomsorgen

Anf. 45 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig hur regeringen tänker sig den fortsatta verksamheten inom barnomsorgsutbildningen och vilka planer som finns för vidareutbildning.

Universitets- och högskoleämbetet har fått i uppdrag att se över innehållet i grundutbildningen för fritidspedagoger och förskollärare. Översynen skall redovisas senast i samband med anslagsframställningen för budgetåret 1986/87.

I årets budgetproposition har jag framhållit att det är angeläget att kommunerna kan utnyttja högskolans kompetens för fortbildningen och vidareutbildning av barnomsorgspersonalen. Därför är det viktigt att högskolan utvecklar sina kontakter med kommunerna i detta syfte. De flesta berörda högskoleenheter anordnar redan i dag, i samarbete med kommuner, pedagogiska och administrativa kurser för barnomsorgspersonal. Detta görs både i form av enstaka kurser och i form av uppdragsutbildning.

Anf. 46 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Vi var ganska många som i våras kände en stor besvikelse över det beslut som fattades när det gäller utbildningen inom barnomsorgen. Vi hade önskat en mer fruktbar kompromiss som hade inneburit att man bevarat kompetens och organisation på de orter där detta redan fanns väl utvecklat, bl. a. i Uppsala. Nu har ju beslutet redan fattats.

Det vore intressant att få höra litet grand om hur man har tänkt sig den fortsatta verksamheten på detta område. När det gäller grundutbildningen har vi fått höra från utbildningsministern att det så småningom kommer att läggas fram förslag om den. Om vi håller oss till det betydelsefulla, att man kanske kan bevara en del av organisationen och kompetensen inom barnomsorgsutbildningen där den redan finns väl utvecklad, t. ex. i Uppsala, är vidareutbildningen mycket intressant. Det är gott och väl att utbildningsministern hänvisar till kommunerna och kontakten mellan högskola och kommuner, vilken sedan länge har varit väl etablerad.

Den naturliga frågan i detta sammanhang blir om inte utbildningsministern, hennes medhjälpare i departementet och naturligtvis regeringen, har någonting annat att komma med i den här frågan än att hänvisa till

samarbetet mellan kommuner och högskola. Har inte utbildningsdepartementet något ansvar när det gäller att ta tag i den här frågan, och inte bara göra det till en fråga mellan kommuner och högskola? Det skulle vara intressant om utbildningsministern utvecklade detta litet mer.

Nr 11

Torsdagen den
18 oktober 1984

Om försöksverksamheten inom gymnasieskolan

Anf. 47 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Beträffande sakfrågan: När det gäller behovet av fort- och vidareutbildning inom barnomsorgen passar det bra att använda högskolan i många sammanhang. Hur det skall gå till – vilka högskolor som skall användas, vilka institutioner som kommer in i dessa sammanhang – är inte något som vi skall fatta beslut om centralt, utan det måste bli en fråga som man gör upp om lokalt och regionalt.

Anf. 48 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är kanske inte så mycket fråga om organisatoriska åtaganden – detta skall naturligtvis göras upp lokalt och regionalt med resp. högskolor – utan det är självfallet en fråga om resurser. Detta är det intressanta i det här sammanhanget, och det vill utbildningsministern inte gärna säga någonting om. Har regeringen några planer på att ställa resurser till förfogande för att stödja ett sådant arbete, vilket organisatoriskt naturligtvis sköts av högskolor och kommuner men som man måste ha stöd för att kunna genomföra?

Anf. 49 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det finns inga nya resurser för det. De får naturligtvis tas inom de ramar som i dag finns. Jag har i mitt svar redovisat på vilket sätt det kan ske.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1984/85:42 om försöksverksamheten inom gymnasieskolan

Anf. 50 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Linnea Hörlén har med hänvisning till den försöksverksamhet som nu skall genomföras inom gymnasieskolan ställt följande frågor till mig.

1. I vilken omfattning bedrivs i dag den planerade försöksverksamheten i gymnasieskolan?
2. Anser statsrådet att försöksverksamheten nu fått en tillfredsställande omfattning?
3. Avser statsrådet att vidta ytterligare åtgärder i syfte att skapa ett bättre underlag för reformarbetet inom gymnasieskolan?

Jag vill först erinra om att riksdagsbeslutet med anledning av proposition 1983/84:116 fattades i juni i år, ungefär samtidigt med att skolornas ferier

*Om försöksverk-
samheten inom
gymnasieskolan*

började. Möjligheterna till lokal planering och lokala beslut inför en försöksverksamhet redan fr. o. m. starten av detta läsår var alltså små.

Jag vill också erinra om att det i propositionen klart sades att läsåret 1984/85 för vissa delar av försöksverksamheten får betraktas som ett planeringsår.

Den verksamhet som startar redan detta läsår kommer framför allt att gälla områden som inte fordrar regeländringar eller andra centrala beslut.

En omfattande planering för ett sådant försöks- och utvecklingsarbete har pågått lokalt, regionalt och centralt under hela vårterminen. Enligt skolöverstyrelsen (SÖ) har också många skolor och skolstyrelser redan fattat beslut om och påbörjat sådant utvecklingsarbete som inte kräver centrala beslut eller regeländringar. Planeringsarbete för ytterligare försöksverksamhet pågår. Jag har erfarit att SÖ f. n. samlar in uppgifter om den pågående och planerade försöksverksamheten för att kunna ge en samlad bild av den i mitten av november. Det som hittills framkommit visar att intresset för att delta i försöks- och utvecklingsarbetet är mycket stort, och jag vill här passa på tillfället att uttrycka min stora tillfredsställelse över att så många skolor vill delta i förnyelsen av gymnasieskolan.

Anf. 51 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Jag var naturligtvis medveten om att det inte kunde finnas så mycket att konkret redovisa om försöksverksamheten på nuvarande stadium, men jag anser att arbetet är så viktigt att riksdagen bör få möjlighet att följa det i alla dess faser. Det är därför som jag har ställt frågan.

Det var en positiv information att många skolor visar sig intresserade av försöksverksamheten. Det får vi verkligen vara tacksamma för.

Sedan riksdagen i våras fattade beslut om att starta försöksverksamhet med anledning av propositionen Gymnasieskola i utveckling har skolöverstyrelsen gett ut ett försöks- och utvecklingsprogram som disponerats kring fyra försöksområden. Jag kan inte beröra alla, utan tänker endast ta upp ett par frågor av särskilt intresse för folkpartiet.

Först vill jag deklarerera att vi naturligtvis har ställt oss positiva till försöksverksamheten som sådan. Vi tror att riksdagen på så sätt får ett bättre underlag för kommande beslut om gymnasieskolans utformning.

Samtidigt betonade vi vikten av alternativa modeller för försöksverksamheten. Vi hänvisade bl. a. till en del modeller utomlands, t. ex. i Norge, där man i den s. k. kombinerade grundkursen använder hälften av tiden till yrkesförberedande ämnen och hälften till studieförberedande ämnen.

I Västtyskland har man en annan modell. Den består av ett första orienterande studieår med ett flertal s. k. orienteringsämnen och ett andra och ett tredje år med koncentration till vissa tyngdpunktsämnen efter elevernas val till kommande studier. I det systemet finns det också en betydande valfrihet för eleverna. De får gå igenom gymnasieutbildningen på två år om de önskar och förmår, men de kan också ta fyra år på sig.

Så finns det fria tillvals- och modulsystemet, som är allmänt i amerikanska

skolor. Det innebär att eleverna ganska fritt och efter eget intresse med individuell yrkes- och studieinriktning får välja ämnen – moduler – utöver en fast kärna av obligatoriska ämnen. Systemet är flexibelt och ger möjlighet till etappavgång och kombinationer av studier och praktik.

Till detta kommer att utbildningsutskottet har uttalat att erfarenheter från utlandet naturligtvis bör tas till vara i försöksverksamheten.

Det skulle vara intressant att få veta om det finns någon försöksverksamhet planerad av den typ som dessa modeller är exempel på. Om så inte är fallet, ser utbildningsministern det som angeläget att stimulera till flera alternativ, t. ex. när det gäller möjligheterna för den enskilde eleven att själv välja sitt studieprogram?

En annan fråga gäller utvärderingen av försöksverksamheten. Vi har från folkpartiets sida hävdat att den bör ske fristående från uppdragsgivarna. Anser utbildningsministern att skolöverstyrelsens planering i den delen är betryggande?

Anf. 52 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vi är just nu i begynnelsen av den här verksamheten. Jag tror att det viktigaste beträffande utvärderingen är att vi redan från början inriktar oss på att välja sådana projekt som faktiskt går att utvärdera. Utvärderingen är nämligen mycket viktig. Detta har såväl regeringen som riksdagen och skolöverstyrelsen tryckt på, så därför tror jag att alla kommer att noggrant bevaka den frågan.

De utländska erfarenheterna kan vara mycket viktiga, men de måste uppmärksammas lokalt. Man måste där vara intresserad av att föra vidare sådana erfarenheter i den lokala miljön. Jag kan också tänka mig att det bland de många hundra olika ansökningar som ingivits till skolöverstyrelsen finns många förslag med den inriktning som Linnea Hörlén nämner. Jag har emellertid inte det totala greppet över detta, eftersom det är skolöverstyrelsen som har uppgiften att hålla samman förslagen.

Att ta ökad hänsyn till elevernas önskemål och bygga på deras motivation är en av grundvalarna för propositionen. Jag hoppas därför att man hittar former för detta i försöksarbetet.

Anf. 53 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar för de synpunkter som utbildningsministern nu gav uttryck åt.

Jag är naturligtvis på det klara med att det i dagsläget inte är så lätt att uttala sig med bestämdhet om vad som kommer att ske på försöksverksamhetens område, men jag är angelägen att framhålla att detta är ett område där vi kommer att följa utvecklingen med stor uppmärksamhet. Vi hoppas att kontinuerligt få information i riksdagen om vad som händer och sker.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Om fördelningen
av årselevplatserna
i gymnasieskolan*

16 § Svar på fråga 1984/85:44 om fördelningen av årselevplatserna i gymnasieskolan

Anf. 54 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Rune Rydén har frågat mig vad jag ämnar göra för att, som han uttrycker det, avhjälpa en brist på elevplatser i gymnasieskolan som länskolnämnden i Malmöhus län har redovisat för det pågående läsåret. Han vill också att jag skall svara på hur en sådan situation skall kunna undvikas i framtiden..

Rune Rydéns fråga till mig i våras föranleddes av en brist på elevplatser i Lunds gymnasierregion, framför allt inom de humanistiskt-samhällsvetenskapliga och ekonomiskt-merkantila utbildningssektorerna i gymnasieskolan. Den fråga som han ställer till mig nu gäller elevplatser för bl. a. lärlingsutbildning, lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser (LA-kurser) och högre specialkurser.

Som Rune Rydén vet fastställer riksdagen årligen de ramar och planeringsramar som skall gälla för gymnasieskolans dimensionering i treåriga planeringsperioder. Ibland måste vissa justeringar göras i riksramarna. Detta skedde i våras.

Det slutliga beslutet för dimensionering av gymnasieskolan för detta läsår fattade riksdagen således så sent som i juni i år med anledning av propositionen (1983/84:116) om gymnasieskola i utveckling. Därmed utökades den stora ramen med 2 000 intagningsplatser och den lilla ramen med 1 000 intagningsplatser jämfört med vad som hade angivits i budgetpropositionen 1984.

Jag är väl medveten om att det på många håll i landet finns ett starkt tryck på att antalet platser i gymnasieskolan nu skall ökas. Skolöverstyrelsen (SÖ) har inkommit till regeringen med en framställning om fler elevplatser för detta läsår. Ärendet bereds f. n. inom regeringskansliet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att regeringen förra året uppdrog åt SÖ att utvärdera planeringssystemet för gymnasieskolan. En första delrapport bereds f. n. inom regeringskansliet. De synpunkter och förslag som redovisas i denna och våra egna erfarenheter under de senaste åren kommer att ligga till grund för den fortsatta beredningen av frågan inom regeringskansliet.

Anf. 55 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén för svaret, men jag hade faktiskt väntat mig ett bättre svar.

Det är ju så att i våras, i den s. k. dammsugningsoperationen, återlämnades 3 500 årselevplatser till riksramarna för gymnasieskolan. Huvuddelen av dessa årselevplatser utgjorde länskolnämndernas reserver för kommande beslut i fråga om lärlingsutbildning, LA-kurser och högre specialkurser.

Samtidigt som de icke ianspråktagna årselevplatserna har återgått till riksramarna har länskolnämnderna anmält behov av ytterligare 8 300 årselevplatser, vilket visar skillnaden mellan ramarna och verkligheten.

Omfördelningen av årselevplatser från lilla till stora ramen fick till konsekvens att kommuner i vissa län saknar eller har mycket begränsade möjligheter att inrätta kurser som behövs för att klara av bl. a. det kommunala uppföljningsansvaret.

Problemen tycks i det här avseendet vara värre i Malmöhus län än i andra län. Enligt länskolnämndens bedömning är behovet där nästan 600 platser på de olika ramarna.

Ju längre tiden har gått sedan i våras, desto mera brännande har behovet blivit. Speciellt gäller detta i ett par nyckelutbildningar, som invandrarkurser och ett stort antal LA-kurser i Malmö kommun, där det enligt skolstyrelsens uppfattning är absolut nödvändigt att kurserna kommer till stånd för att ca 700 16- till 17-åringar skall kunna bli attraktiva på arbetsmarknaden – ungdomar som trots prioritering av den åldersgruppen vid intagningen inte har kommit in i gymnasieskolan.

I andra kommuner har resignationen däremot redan spritt sig. Det är därför beklagligt att utbildningsministern dröjt så länge med att vidta nödvändiga åtgärder. Höstterminen är redan långt liden, och möjligheterna att komma till rätta med de stora problem som ungdomarna möter i Malmöhus län blir allt mindre.

Att i detta prekära läge inte komma med ett kraftfullare svar än att ärendet bereds i regeringskansliet är enligt min uppfattning inte tillfredsställande.

Hur tror utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén att de elever som befinner sig utanför gymnasieskolan och som kommunen ännu inte kan hjälpa känner sig?

Det brådskar enligt min uppfattning, och statsrådet har ju haft möjlighet att tänka på den här frågan sedan den 22 maj, då vi senast diskuterade den. Jag varnade då för utvecklingen. Min nya fråga blir därför: När avser statsrådet Lena Hjelm-Wallén att göra något i den här prekära frågan? Det är ju de mest sårbara ungdomarna det rör sig om.

Anf. 56 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! I riksdagens talarstol stiger talare efter talare upp och ställer konkreta frågor till statsråd: När tänker ni satsa mer resurser på det området, på det området och på det området? Företrädare för samma partier säger i andra sammanhang att vi skall minska utgifterna totalt sett och sänka skatten. Det här går inte riktigt ihop. Det är det som det beror på att man inte får konkreta svar.

Självfallet har också jag tagit del av önskemål om fler platser inom gymnasieskolorganisationen. Det är önskemål som jag har mycket stor förståelse för, eftersom det allra bästa vi kan ge ungdomarna i den här situationen är utbildning. Vi är helt överens om det, men samtidigt måste vi vara klara över att den statsfinansiella situationen, med det budgetunderskott som vi faktiskt har ärvt från tidigare regeringar, är sådan att vi inte har möjlighet att tillgodose alla behov hur behjärtans värda de än är.

Vi arbetar med den här frågan i regeringskansliet, och det har jag givit besked om. Min förhoppning är naturligtvis att vi skall hitta något sätt att

*Om fördelningen
av årselevplatserna
i gymnasieskolan*

*Om tandläkar-
utbildningen i
Malmö*

hjälpa till. Men i såväl denna fråga som alla andra frågor måste vi arbeta med mycket stor ekonomisk restriktivitet, och det tycker jag att Rune Rydén borde ha förståelse för.

Anf. 57 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag vill till statsrådet Lena Hjelm-Wallén säga att jag naturligtvis har förståelse för att regeringen seriöst och allvarligt arbetar med de ekonomiska frågorna. Vidare är jag klar över att det här inte är någon lätt fråga. Jag tycker dock att den dammsugningsoperation som genomfördes i våras hade något av panikens tecken över sig. Man hade lättare kunnat lösa problemen med de teoretiska utbildningarna om man hade varit något generösare med rambildningen på den sidan. Nu sitter vi dock där vi sitter, och de ungdomar som det här gäller är, som jag sagt, den mest sårbara ungdomsgruppen. Det allra bästa för dem är kanske att ge dem någon form av utbildning, i stället för att lämna dem praktiskt taget vind för våg.

Om inte möjligheter ges till LA-kurser, till högre specialkurser och till den invandrarundervisning som jag talade om tidigare, kommer en grupp ungdomar i bl. a. Malmö kommun att utelämnas på ett sätt som jag finner långt ifrån tillfredsställande. Man kan diskutera från vilken ram medlen till denna utbildning skall tas. Min uppfattning är dock att det är betydligt billigare att ge ungdomarna utbildning än att på annat sätt försöka ge dem socialt understöd. Deras möjligheter att klara sig själva i framtiden skulle därmed bli större. Därför är det min förhoppning att Lena Hjelm-Wallén kommer att ha framgång i sitt arbete i regeringskansliet när det gäller att skaffa fram medel, så att de här ungdomarna kan få hjälp.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1984/85:73 om tandläkarutbildningen i Malmö

Anf. 58 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Ulla Tillander har frågat mig om regeringen är beredd att föreslå en omprövning av beslutet om nedläggning av tandläkarutbildningen i Malmö så att såväl grundutbildning som forskning kan leva vidare.

Jag är inte beredd att föreslå en sådan omprövning.

Efter riksdagens beslut i frågan i våras har det förts fram en rad idéer och förslag om hur en fortsatt odontologisk utbildnings- och forskningsverksamhet i Malmö skulle kunna utformas sedan grundutbildningen av tandläkare har avvecklats. I dagarna har också universitets- och högskoleämbetet delredovisat det uppdrag om odontologisk utbildning och forskning som ämbetet fick efter riksdagsbeslutet. Jag räknar med att så snart som möjligt, och senast i 1985 års budgetproposition, redovisa mina ställningstaganden i dessa frågor.

*Om tandläkar-
utbildningen i
Malmö***Anf. 59** ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga, men jag beklagar att svaret är så negativt.

När beslutet om en nedläggning av tandläkarutbildningen i Malmö togs i våras hade man verkligen anledning att fråga sig om det var samhällsekonomiskt försvarbart att för en besparing på några miljoner kronor avhända sig resurser för ett mångdubbelt större belopp och att dessutom friställa 500 personer, av vilka 365 är kvinnor. Den här friställningen medför faktiskt nya kostnader. Argumenten mot en nedläggning är väl kända, och de är lika starka nu som de var tidigare.

På tandläkarhögskolan i Malmö ger man inte upp kampen för sin existens. Man har från högskolans sida avgivit ett yttrande till UHÄ, där man ger en redovisning av hur man ser på möjligheterna att leva vidare. Man tar då fasta på givna utfästelser om forskningsresurser. Man vill vid tandläkarhögskolan bygga upp en stomme för det fortsatta arbetet med att verka för utbildningens överlevnad, och den stommen skulle bestå av forskning och specialisttandvård.

För att man från Malmöhus läns landsting och Malmö kommun skall satsa sina utlovade miljoner har man, enligt uppgift, ställt som villkor att en statlig forskningsorganisation får vara kvar. Vi vet ju att svensk tandvård står i högsta världsklass. Samtidigt ropar man i stora delar av världen efter skickliga tandvårdsteam. Vid tandläkarhögskolan i Malmö räknar man med att om denna kärna av forskning kan bibehållas, kommer tandvårdsutbildning att kunna säljas till länder som har ekonomiska resurser men få utbildningsanstalter. Det borde egentligen inte behöva påpekas att de länder som vårt land i det här sammanhanget kan komma att söka kontakt med måste motsvara det minimum av mänsklig anständighet utan vilken varje form av sådant här samarbete omöjliggörs.

Internationell utbildning, vidareutbildning och samarbete med näringslivet är olika bitar i det utvecklingsarbete som nu planeras vid tandläkarhögskolan. Men att få behålla resurserna för forskningen är en förutsättning för det fortsatta arbetet.

UHÄ har ställt sig positivt, men än har regeringen alltså inte lämnat besked. Trots det svar som jag fått – frågan måste ändå ha diskuterats ganska ingående sedan beslutet togs i våras – vill jag därför fråga utbildningsministern: Kan man vid tandläkarhögskolan i Malmö räkna med att få behålla anslaget för forskning ograverat?

Anf. 60 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag har haft tillfälle att träffa företrädare för högskolemyndigheter i Malmö–Lund och inte alls mött samma pessimistiska syn som Ulla Tillander gav uttryck för nu. Man har tvärtom hittat nya sätt att lösa olika frågor och har stora förhoppningar på att klara en hel del av t.ex. sysselsättningsfrågorna, som Ulla Tillander tog upp. Jag har självfallet sett positivt på detta.

Hur vi skall ha det med forskningsorganisationen har vi naturligtvis

*Om reglerna för
studiemedel*

samtalat om. Men det var först i måndags som UHÄ:s förslag kom in till departementet, och jag vore tacksam om jag fick några fler dagar än tre för att ta ställning till frågan.

Anf. 61 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Den här frågan kan inte vara så ny för utbildningsministern att det var först för tre dagar sedan som den kom upp.

Nu har Lena Hjelm-Wallén den fina möjligheten att ge ett klart besked. Kommer dessa ca 11 milj. kr. som forskningen kostar att beviljas tandläkarhögskolan i Malmö? Om svaret är ja innebär det att det omedelbart kommer 8 milj. kr. från landstinget och 4 milj. kr. från kommunen. Om svaret skulle bli nej innebär det ett totalt bortfall av 23 milj. kr. Det betyder bokstavligen liv eller död för tandläkarhögskolan och för allt det som den står för i denna drabbade kommun.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på interpellation 1984/85:7 om reglerna för studiemedel

Anf. 62 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jörgen Ullenhag har frågat mig om regeringen avser att till riksdagen lägga fram förslag om ändring i reglerna för studiemedel. Vidare har Jörgen Ullenhag frågat mig om regeringen har övergivit planerna på att återinföra äktamakeprövning vid tilldelning av studiemedel.

Utbildningsdepartementet remitterade den 10 september i år en promemoria med förslag om differentierade studiemedel (DsU 1984:13). Remisstiden går ut den 10 december 1984.

Syftet med promemorian är att ge regeringen underlag för ställningstagande till möjligheterna att åstadkomma omprioriteringar inom studiemedelsystemet till förmån för de studerande som har störst behov av ökat stöd. Jag vill erinra om att ett enigt socialförsäkringsutskott hösten 1983 uttalade att en översyn av detta slag är av stor vikt.

I promemorian presenteras vissa förslag till omfördelningar inom oförändrade resursramar. Remissinstanserna inbjuds också att komma med egna förslag till sådana omfördelningar. Regeringen avvaktar självfallet remissinstansernas synpunkter innan ställning tas till om något förslag till förändringar skall lämnas till riksdagen.

Regeringen har f. n. inga planer på att förelägga riksdagen förslag om att återinföra den s. k. äktamakeprövningen.

Anf. 63 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min interpellation.

I en artikel i Dagens Nyheter den 30 juni i år presenterade utbildningsministerns närmaste medarbetare, statssekreteraren i utbildningsdepartemen-

tet Erland Ringborg, en departementspromemoria med förslag om långtgående förändringar i studiemedelssystemet.

Ringborg ifrågasatte själva grundvalen för studiemedelssystemet, att det är generellt och lika för alla. Enda undantaget i dag är ju att studerande med barn kan få ytterligare lån, s. k. barn tillägg.

Studiestödet har ju tidigare varit differentierat, efter betyg och föräldrainsomst. Ringborgs tankar innebär att vi nu skall få en differentiering efter boendeform och ålder. En utgångspunkt var att studerande med barn var särskilt gynnade. Mot bakgrund av debatten om familjepolitiken som förs och har förts i alla politiska partier är den upptäckten utomordentligt förvånande. Enligt tankegångarna i utbildningsdepartementet skulle barn tillägget avskaffas och i stället studiemedlen differentieras så att studerande med egen bostad får högre studiemedel än hemmaboende. Vidare skall ensamboende studerande få högre studiemedel än sammanboende och äldrestuderande få högre studiemedel än yngre.

Resultatet blir att en ensam 25-årig studerande får mest pengar, medan en ensamstående kvinna med barn får mindre. Barnfamiljer, där båda studerar, får ännu mindre.

I den debatt som följde på artiklarna i Dagens Nyheter sköts utgångspunkterna och beräkningarna helt i sank av olika kritiker. Jag skall ta några exempel.

Gösta Karlsson, avgående vice ordförande i SFS, och Sture Åström, ledamot av socialdemokraternas högskolegrupp, menade i sitt debattinlägg att det Ringborgska förslaget "systematiskt skulle gynna de ungdomar från höginkomsttagarhem som har kontakter och pengar nog för att skaffa en lägenhet". De hävdade vidare att Ringborgs prioritering slår hårdast mot kvinnor och studerande inom socialgrupp 3.

I en artikel i Dagens Nyheter den 27 augusti gjorde två utredare på SACO/SR, Lillemor Mundebo och Gunilla Johansson, en förödande genomgång av departementspromemorian och Ringborgs artiklar. De pekade bl. a. på att det enligt tillgängliga undersökningar är studerande med försörjningsbörda och familjeansvar som har den större ekonomiska belastningen – oavsett ålder.

Ordföranden i Umeå studentkår, Torbjörn Wennström, rapporterade om telefonsamtal från många bekymrade ensamföräldrar som inte får ekonomin att gå ihop trots att de vänder på varje slant. Hans slutsats blev: Det nya förslaget liknar osökt en bestraffningsaktion mot de kvinnor som vägrade att gå med på en återinförd äktamakeprövning i höstas.

Till allt detta kan läggas, att med en åldersdifferentiering riskerar man att få till resultat att många ungdomar väntar med sin studiestart. Vidare blir följden ofelbart höga administrationskostnader, fler kontrollåtgärder och allmänt sett ett ökat krångel.

Herr talman! Det vanliga när utbildningsdepartementet tar initiativ till förändringar på högskolans område är att de illa genomtänkta förslagen underkänns av en majoritet här i riksdagen. Listan är lång på regeringsnederlagen inom högskolans områden. Den här gången behöver kanske inte

riksdagen rycka in för att sätta stopp för egendomliga förslag, som emanerar från Lena Hjelm-Walléns departement. Enligt tidningsuppgifter har den socialdemokratiska partikongressen nämligen redan förekommit riksdagen. Boendekostnad och samlevnadsformer skall inte påverka studiebidragens storlek, slog partikongressen fast – om man får tro tidningsuppgifterna. Alldeles säker på vad Lena Hjelm-Wallén kommer att företa sig på studiemedelsområdet kan man dock inte vara, efter ett mycket mångtydigt uttalande från en av hennes politiska medhjälpare i departementet, Jean-Pierre Zune. Han uttalade nämligen i Svenska Dagbladet den 18 september:

”Studiemedlen måste omfördelas om vi på kort sikt skall kunna förbättra situationen för de utsatta studenterna, men vi kan förstås inte gå emot kongressens beslut.”

Det är nog fler än jag som undrar vad det här betyder.

Det som har hänt är följande. Lena Hjelm-Walléns statssekreterare talar sig i artiklar varm för ett system med differentierande studiemedel med hänsyn till ålder och boendekostnader. Den socialdemokratiska partikongressen tar avstånd från de tankarna. Och slutligen uttalar sig en annan av Lena Hjelm-Walléns medarbetare både för någon form av omfördelning och för att departementet skall vara lojalt med kongressens beslut.

Som vanligt råder alltså total förvirring på utbildningsdepartementet.

Lena Hjelm-Walléns svar skapar tyvärr inte heller någon klarhet. Hon säger att regeringen självfallet avvaktar remissinstansernas svar. Men kongressen avvaktade ju inte några svar från remissinstanserna. Nej, sade kongressen. Min följdfråga till Lena Hjelm-Wallén blir därför: Kan utbildningsministern tänka sig att gå ifrån partikongressens ställningstagande?

Folkpartiet lyckades i regeringsställning få igenom en avveckling av äktamakeprövningen vid tilldelningen av studiemedel. Det var en viktig jämställdhetsreform och ett uttryck för principen att man skall betrakta enskilda människor som individer.

Socialdemokraterna gick emot den reformen, och de motionerade om ett återinförande av äktamakeprövningen. Socialdemokraternas talesman i kammardebatten, den värderade ledamoten Ralf Lindström som f. ö. är närvarande här i dag, sade följande: ”Vi anser fortfarande att det finns mycket mer angelägna sätt att spendera statliga medel på än att använda dem till välbeställda familjer, där ena maken studerar.” Alla de 133 socialdemokratiska riksdagsmän som den 21 mars 1982 deltog i omröstningen röstade för ett återinförande av äktamakeprövningen.

Lena Hjelm-Wallén följde sedan som nybliven utbildningsminister upp den socialdemokratiska principinställningen om ett återinförande av äktamakeprövningen. Hennes förslag i propositionsform var att studiemedlen skulle börja reduceras vid en årsinkomst av ca 80 000 kr. hos maken för att helt försvinna vid 150 000 kr. årsinkomst, om makarna inte hade barn.

I realiteten skulle ett genomförande av Lena Hjelm-Walléns förslag innebära att mängder av kvinnor skulle komma att betraktas som bihang till sina män. De skulle helt enkelt förvägras studiemedel, om deras män tjänar för mycket.

Frågan kom upp till avgörande i riksdagen den 14 december 1983. Det visade sig då att samtliga oppositionspartier i riksdagen gick emot regeringsförslaget om att återinföra äktamakeprövningen vid tilldelning av studiemedlen. Inte nog med det. Också på den socialdemokratiska kanten hade det skett en total omsvängning. Socialdemokraterna medverkade nu till att i denna fråga överge sin egen utbildningsminister.

I riksdagsdebatten i december försökte jag förgäves få Lena Hjelm-Wallén att svara på frågan vad hon tyckte om äktamakeprövningen. Lena Hjelm-Wallén hade ju själv som riksdagsledamot tidigare röstat för äktamakeprövningen. Hon hade därefter som minister lagt fram förslag om ett återinförande av äktamakeprövningen. Den intressanta frågan var då om hon ändrade uppfattning i samma stund som hennes egna partivänner körde över henne.

Jag fick bara undanlidande svar den gången, och även när jag senare i riksdagsdebatterna har tagit upp frågan med socialdemokrater har svaren alltid varit undanlidande. Det vore bra om vi i dag kunde få ett klart och rakt svar, som innebär att socialdemokraterna nu en gång för alla har gett upp kampen för ett återinförande av äktamakeprövningen i studiemedelssystemet. Tycker man att det är viktigt med jämställdhet mellan könen, finns det inget försvar för tanken att återinföra äktamakeprövningen.

Nu säger Lena Hjelm-Wallén i sitt svar till mig att regeringen f. n. inte har några planer på ett återinförande. Det tror jag nog är en riktig bedömning, för skulle det f. n. läggas fram förslag här i riksdagen, skulle ju samtliga oppositionspartier rösta emot förslaget. Så det verkar ganska poänglöst. Men det som gör att jag litet grand ställer mig undrande är formuleringen "f. n.". Betyder detta att utbildningsministern i en annan situation, längre fram, återkommer med förslaget, dvs. då det möjligen går att få majoritet i riksdagen? Vidhåller utbildningsministern sin gamla uppfattning att äktamakeprövningen skall återinföras, och tänker hon passa på igen i framtiden när tillfälle ges att återkomma med sitt jämställdhetsfientliga förslag? Är det så man skall tolka hennes förslag i dag? F. n. gör man ingenting, men det kan bli aktuellt på sikt.

Herr talman! Visst behöver studiemedelssystemet förbättras, men det kan göras utan att man följer egendomliga förslag som växer fram inom utbildningsdepartementet om återinförande av äktamakeprövning eller en omprioritering med hänsyn till ålder och boendeformer. Från folkpartiets sida har vi redovisat ett antal konkreta förslag till förbättringar:

1. Höj studiemedlen från nuvarande 145 % av basbeloppet till 148 % från den 1 januari 1985 och behåll bidragsdelen. Fortsätt sedan att höja studiemedlen successivt även därefter.
2. Reglerna för det s. k. fribeloppet, dvs. det belopp studenterna får tjäna innan studiemedlen börjar trappas av, måste förändras. Fribeloppet är 55 % av basbeloppet och gäller för kalenderhalvår.

Det uppgår f. n. till drygt 11 000 kr. Regeln innebär en rad olägenheter för studenterna. Ofta har de inte fått någon löneutbetalning före den 30 juni, utan hela lönen för feriarbetet kommer efter halvårsskiftet. Det innebär att många studenter får sina studiemedel reducerade trots att deras inkomster

långt ifrån uppgår till två gånger drygt 11 000 kr.

Studiemedel utgår endast för nio månader av året. Många studenter har arbetat för sin försörjning under årets resterande månader. Det är då rimligt att de skall kunna göra det utan att riskera att deras studiemedel reduceras på grund av regler som inte är ändamålsenliga.

Sådana förändringar har vi krävt länge från folkpartiets sida, och om regeringen kommer att lägga fram förslag på basis av departementspromemorian, som går i den här riktningen, kan regeringen påräkna folkpartiets stöd.

Mina följdfrågor sammanfattningsvis är alltså två:

1. Kan regeringen, trots den socialdemokratiska partikongressens uttalande, tänka sig att lägga fram förslag om differentierade studiemedel med hänsyn till ålder och boendekostnader?
2. Kan regeringen tänka sig att i en framtid återkomma med sitt förslag att återinföra äktamakeprövning i studiemedelssystemet? Och vad tycker egentligen Lena Hjelm-Wallén om det förslaget?

Anf. 64 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Utgångspunkten i dag är att Jörgen Ullenhag tar upp en mängd frågor, som bl. a. finns i en departementspromemoria – men som regeringen ännu inte har tagit ställning till. Detta sägs i förordet till promemorian och har sagts i en mängd sammanhang. Det måste också Jörgen Ullenhag respektera.

Vi kommer att ta ställning så småningom, när vi har fått in remissinstansernas synpunkter. Bland dem kan finnas förslag till omfördelningar eller kanske andra sätt att lösa finansieringsfrågorna. Vi måste vara öppna för sådana förslag!

Tydligen finns också några guldkorn i denna departementspromemoria, enligt Jörgen Ullenhag, som han kan acceptera.

Man måste diskutera den här frågan utifrån utgångspunkten och medvetenheten att många studerande har det ekonomiskt mycket kärt. Samtidigt måste man vara på det klara med att det skiljer mellan grupperna och att det är ofrånkomligt.

Visst är det lätt att lösa problemen genom att säga: Vi höjer studiemedlen totalt sett. Det förefaller enkelt för många att ställa ett sådant krav. Problemet är bara att så höga kostnader är förknippade med ett sådant tillvägagångssätt att det är svårt att klara det i den budgetsituation vi har nu. Det är därför vi har resonerat om olika typer av differentiering. Hade vi haft en annan ekonomisk situation, hade det knappast behövts.

Det här är mycket svåra frågor. De är värda en saklig debatt. Man skall inte bara försöka göra det hela till politisk pajkastning.

Jag var väl medveten om jämställdhetsaspekten när jag lade fram förslaget om äktamakeprövning och om att det naturligtvis var ett avsteg från jämställdhetsprincipen. Det var inte bra ur den synpunkten. Men också det skedde i en ekonomisk situation där jag gärna ville använda mig av möjligheten till en viss omfördelning för att kunna höja totalbeloppet. Man

får inte bara rycka ut en detalj, utan systemet måste ses som en helhet.

Riksdagen har tagit ställning i den frågan på ett entydigt sätt. Jag har självfallet inga planer på att lägga fram förslag om återinförande av äktamakeprövningen.

Vi skall beakta vad remissinstanserna säger. Vi kommer naturligtvis också, som socialdemokratisk regering, att beakta vad vår kongress har sagt. Den delen behöver inte Jörgen Ullenhag bry sig så mycket om. Det är mer en sak mellan mig och min partistyrrelse.

Anf. 65 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag lägger mig i de kontakter Lena Hjelm-Wallén har med partistyrrelsen. Men jag vill påstå att det har ett ganska stort allmänt intresse.

Jag hade i förrgår en debatt med utbildningsministerns kollega, justitieministern. Då gällde debatten kollektivanslutningen. I sitt frågesvar hänvisade justitieministern uttryckligen till vad den socialdemokratiska partikongressen har sagt. Regeringen kände sig alltså bunden av det, och det är väl i och för sig inte så konstigt. Eftersom de frågor som diskuteras på kongressen sedan så småningom kommer upp här i riksdagen borde Lena Hjelm-Wallén förstå att vi som enskilda riksdagsledamöter har ett intresse av partikongressens behandling av dem. Då kan det också hända att pågående samtal störs litet grand.

I Svenska Dagbladet kunde man läsa följande referat av vad som hände på partikongressen – jag kan friska upp Lena Hjelm-Walléns minne på den punkten:

”Boendekostnader och samlevnadsformer skall inte påverka studiebidragens storlek. Det beslutade den socialdemokratiska partikongressen på söndagskvällen efter omröstning.

Det var Gerd Engman, Stockholm, som lyckades besegra partistyrrelsen efter en hård studiestödsdebatt med försöksvoteringar på flera punkter.

Gerd Engman citerade Ingvar Carlssons framtidstal om generell välfärdsolitik i stället för behovsprövning och selektivitet.

– Det måste vara en självklarhet att kunna studera utan att vara beroende av make eller föräldrar.”

Sedan förlorade partistyrrelsen uppenbarligen omröstningarna.

Det är då inte så konstigt att vi här i riksdagen tar upp en debatt om vad resultatet av detta nu blir. Kongressen väntade inte på några remissyttranden. Då kvarstår min undring: Vad kommer att hända efter det här ställningstagandet? Kan man räkna med att de egendomliga förslag om differentiering som kongressen sade nej till inte återkommer i regeringsförslag? Kan man möjligen tänka sig att de ändå gör det?

Lena Hjelm-Walléns anförande tydde på att de ändå gör det. Då är nog en mycket god prognos, Lena Hjelm-Wallén, att regeringen åter igen kommer att lida nederlag i riksdagen – det är inte bara hennes egen partikongress som tagit avstånd från de konstiga tankarna; det har faktiskt också företrädare för alla andra partier gjort. Men jag tycker att det vore bra om vi kunde få något

mera klarhet på den här punkten i dag.

Lena Hjelm-Wallén säger att hon var medveten om jämställdhetsaspekterna när hon framlade förslaget om äkta makeprövningens återinförande. Det är då egendomligt att Lena Hjelm-Wallén inte sade ett dugg om jämställdhetsfrågorna när vi tidigare diskuterade den frågan i riksdagen. Tvärtom ställde sig socialdemokratiska talesmän upp och sade att det var alldeles fel när vi föreslog ett borttagande av äkta makeprövningen, och Lena Hjelm-Wallén sade då inte ett ord. Det var mot socialdemokraternas röster som vi tog bort äkta makeprövningen.

Men det är bra om den insikten ändå slutligen har nått Lena Hjelm-Wallén. Det jag hakade upp mig på var uttrycket "f.n.". Jag gör den tolkningen – och hoppas att utbildningsministern kan bekräfta den – att socialdemokraterna nu en gång för alla har ändrat uppfattning i fråga om äkta makeprövning; man kommer inte att återkomma till riksdagen med förslag i den riktningen. Man ställer upp på den linje som folkpartiet hela tiden drivit. Är det en riktig tolkning?

Anf. 66 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jörgen Ullenhag är självfallet välkommen att ta upp dessa studiemedelsfrågor till diskussion i riksdagen. Problemet för mig i sammanhanget är naturligtvis att regeringen inte har tagit ställning till de frågor som Jörgen Ullenhag vill att jag skall ta ställning till här och nu. Det är därför det blir något ojämnt i diskussionen.

Jörgen Ullenhag vill att alla de "konstiga" tankarna från departementspromemorian skall försvinna ur vårt tänkande. Men i så fall måste jag be om några mera konstruktiva tankar, från folkpartiets sida och från alla andras sida, om hur man skall göra. Frågan är svår, och inte ens folkpartiet kan ju lägga hur mycket pengar som helst på studiemedlen, även om man gärna kommer med överbud. Man kan inte framföra så stora överbud att det löser de här mycket svåra problemen. Det intressanta med en sådan här debatt vore om vi kunde få en saklig diskussion om vad man egentligen kan göra, som inte bara innebär att man skall anslå en massa nya pengar som vi faktiskt inte har.

Anf. 67 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Det var just därför som jag föreslog att man skulle höja totalbeloppet till 147 %. Jag sade att det var rimligt att gå vidare sedan – det har vi motionerat om. Vi har också sagt att bidragsdelen skall vara kvar, och vi har tagit upp den viktiga problematik som gäller ferieinkomster. Det tycker jag på alla tre punkterna är konstruktiva bidrag till debatten.

Lena Hjelm-Wallén svarade inte riktigt på min andra fråga. Jag upprepar den därför: Kan man räkna med att socialdemokraterna nu en gång för alla har lämnat tanken på att återinföra äktamakeprövningen? Är den omprövning som riksdagsgruppen gjorde också utbildningsministern omprövning? Kan man alltså räkna med att frågan är avförd?

Jag vet, Lena Hjelm-Wallén, att inte bara folkpartister är intresserade av

denna fråga. Långt in i hennes eget parti, inte minst inom kvinnoförbundet, väntar man på ett svar från utbildningsministern som är klart och entydigt på denna punkt. Kan vi inte äntligen efter alla dessa debatter få det svaret?

Nr 11

Torsdagen den
18 oktober 1984

Anf. 68 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag har givit besked om att jag inte har några planer på att återinföra äktamakeprövningen.

*Om reglerna för
studiemedel*

Anf. 69 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag noterar att uttrycket "f. n." var borta ur utbildningsministerns senaste svar. Jag välkomnar detta och tar det såsom ett definitivt besked.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1984/85:23 till skatteutskottet

1984/85:26 till finansutskottet

20 § Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1984/85:2 till finansutskottet

21 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1984/85:32 Riktlinjer för det framtida arbetet mot ekonomisk brottslighet
m. m.

22 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:2 av *Rune Torwald m. fl.*

1984/85:3 av *Arne Nygren*

1984/85:4 av *Ingrid Sundberg m. fl.*

1984/85:5 av *Jan-Erik Wikström* och *Kerstin Anér*

1984/85:6 av *Bengt Kindbom m. fl.*

1984/85:7 av *Ralf Lindström m. fl.*

1984/85:8 av *Karl Boo m. fl.*

1984/85:9 av *Rune Ångström*

1984/85:10 av *Inga-Britt Johansson m. fl.*

1984/85:11 av *Inga-Britt Johansson m. fl.*

1984/85:12 av *Gunnar Björk* i Gävle

1984/85:13 av *Margareta Winberg m. fl.*

1984/85:14 av *Sonja Rembo m. fl.*

Omorganisation av regionmusiken och Rikskonserter (prop. 1984/85:1)

1984/85:15 av *Anita Bråkenhielm* och *Gunnar Biörck* i Värmdö

1984/85:16 av *Lennart Pettersson m. fl.*

1984/85:17 av *Ingemar Eliasson m. fl.*

1984/85:18 av *Helge Hagberg m. fl.*

1984/85:19 av *Bertil Fiskesjö m. fl.*

1984/85:20 av *Ulla-Britt Åbark* och *Hans Göran Franck*

1984/85:21 av *Björn Körlof m. fl.*

1984/85:22 av *Lars Werner m. fl.*

1984/85:23 av *Christer Eirefelt* och *Hans Petersson* i Röstånga

1984/85:24 av *Allan Åkerlind* och *Tore Nilsson*

1984/85:25 av *Anna Wohlin-Andersson* och *Ivar Franzén*

1984/85:26 av *Margit Gennser m. fl.*

Artificiella inseminationer (prop. 1984/85:2)

1984/85:27 av *Hans Petersson* i Röstånga *m. fl.*

1984/85:28 av *Bertil Fiskesjö m. fl.*

1984/85:29 av *Lars Werner m. fl.*

1984/85:30 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*

Åtalsunderlåtelse (prop. 1984/85:3)

1984/85:31 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*

Delegerad beslutanderätt i förmynderskapsärenden (prop. 1984/85:4)

1984/85:32 av *Olle Grahn* och *Hugo Bergdahl*

1984/85:33 av *Birgitta Hambraeus*

1984/85:34 av *Ivar Franzén m. fl.*

1984/85:35 av *Rolf Dahlberg m. fl.*

Utvecklad kommunal energiplanering m. m. (prop. 1984/85:5)

1984/85:36 av *Rune Torwald m. fl.*

1984/85:37 av *Karin Ahrlund* och *Olle Grahn*

1984/85:38 av *Allan Ekström*

1984/85:39 av *Rolf Clarkson m. fl.*

Förslag till lag om ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar, m. m. (prop. 1984/85:6)

1984/85:40 av *Hugo Bergdahl*

1984/85:41 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*

Förslag till lag om ensamrätt till bärgning, m. m. (prop. 1984/85:7)

1984/85:42 av *Stig Josefson m. fl.*

1984/85:43 av tredje vice talman *Karl Erik Eriksson m. fl.*

1984/85:44 av *Knut Wachtmeister m. fl.*

Lättnader i beskattningen av ideella föreningar (prop. 1984/85:8)

1984/85:45 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*

Basenheten vid 1987 års taxering (prop. 1984/85:9)

1984/85:46 av *Einar Larsson m. fl.*

1984/85:47 av *Lars Ernestam* och *Börje Stensson*

1984/85:48 av *Arne Andersson* i *Ljung m. fl.*
Ändring i miljöskyddslagen (1969:387), m. m. (prop. 1984/85:10)

1984/85:49 av *Lars Werner m. fl.*
Ändring av bestämmelserna om markvillkoret för statliga bostadslån (prop. 1984/85:15)

1984/85:50 av *Lars Werner m. fl.*
Justitieombudsmännens ämbetsberättelse (redog. 1984/85:1)

Nr 11

Torsdagen den
18 oktober 1984

*Meddelande om
frågor*

23 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 oktober

1984/85:104 av tredje vice talman *Karl Erik Eriksson* (fp) till kommunikationsministern om televerkets riktnummerområdesindelning:

Många av Sveriges kommuner är uppdelade på flera riktnummerområden när det gäller telenätet. Detta vållar vissa problem, bl. a. när någon skall söka numret till en viss abonnent och kommunen är splittrad på flera riktnummerområden i telefonkatalogen.

Även för abonnenter inom kommunen kan det innebära extra besvärligheter och krångel med flera riktnummerområden.

Speciellt äldre personer upplever detta besvärligt. Förutom på flera håll har pensionärsföreningarna i Torsby kommun i Värmland framfört önskemål om ett gemensamt riktnummerområde i stället för de tre områden som kommunen nu är delad i.

Enligt uppgift finns möjlighet att på ett smidigt sätt lösa problemet i samband med att televerket inför det s. k. AXE-systemet.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Avser statsrådet vidta åtgärder syftande till att göra det möjligt för de kommuner som önskar att bilda ett riktnummerområde när AXE-systemet införs?

1984/85:105 av *Ingrid Sundberg* (m) till utbildningsministern om ADB-utbildningen inom gymnasieskolan:

Som ett led i försöken att anpassa den yrkesinriktade gymnasieutbildningen till arbetsmarknadens krav har inom gymnasieskolan inrättats kurser i ADB. Dessa kurser rönt under hösten stor efterfrågan, medan man nu kan konstatera att intresset svalnat. Enligt intagningsnämnden har inte vårens kurser kunnat fyllas ens till hälften.

Mot bakgrund därav önskar jag ställa följande frågor:

Vilka åtgärder ämnar utbildningsministern vidta för att öka intresset för ADB-utbildning inom gymnasieskolans ram?

Planeras någon förändring av kursernas uppläggnings?

1984/85:106 av *Ingrid Sundberg* (m) till statsrådet Bengt Göransson om det privata stödet till kulturarrangemang:

Hos svensk industri märks i dag ett ökat intresse för att stödja kulturinstitutioner och kulturarrangemang av olika slag. Jag önskar därför fråga kulturministern:

Vill statsrådet verka för att sådant stöd inte påverkar utformningen och storleken av utgående statligt stöd utan betraktas som ett värdefullt komplement?

1984/85:107 av *Ingrid Sundberg* (m) till statsrådet Bengt Göransson om det kommunala stödet till kulturarrangemang:

Kulturaktiviteter anordnas ofta av enskilda, föreningar och företag förutom av kommuner. I många fall bidrar den lokala kulturnämnden med bidrag till verksamheten. Vissa kulturnämnder tycks emellertid vara tveksamma om stöd skall kunna utgå till arrangemang som anordnas av privatägda bolag. Jag önskar därför fråga kulturministern:

Vill statsrådet medverka till ett klarläggande av att kommunalt stöd kan utgå till kulturarrangemang som anordnas av ett privatägt bolag?

1984/85:108 av *Ivar Virgin* (m) till försvarsministern om projekteringen av vissa kustkorvetter för försvaret:

Fyra kustkorvetter har under en längre tid varit inplanerade i ÖB:s programplan. De kommer att utgöra en viktig komponent i ubåtsskyddet. Partiöverenskommelsen om försvaret i mars innehöll ett konstaterande att de ökade anslagen möjliggjorde en tidigareläggning av anskaffandet av kustkorvetterna.

ÖB har vidtagit åtgärder för detta och bl. a. i juni i år begärt att få påbörja projekteringen.

Mot denna bakgrund vill jag fråga försvarsministern varför regeringen fördröjer beslutet om denna projektering.

24 § Kammaren åtskildes kl. 14.11.

In fidem

BENGT TÖRNELL